

BAJAI HONPOLGÁR

Baja és környéke honismereti és kulturális folyóirata

2016. december

XXVII. évfolyam 12. (314.) szám

Ára: 330 Ft

Befagyva (Bakó Csaba felvétele)

A téli ünnepek elébe

■ Amikor e sorokat írom, még „kőd-gubában járó” novembert ír a naptár. (Bár az idő inkább tavaszias.) Mire megjelennek, s mire lapunk az olvasó kezébe kerül, talán a címlapfotónkon látható téli idő köszönt ránk. Bárhogy is lesz, ismét tapasztaltabbak lettünk egy évvel; bőven van mire visszatekintnünk, de továbbra sem fogytunk ki az izgalmas témákból.

Decemberi lapszámunkat is az ünneplés, a megemlékezés szelleme hatja át. Az év végén nem árt kissé megpihenni, visszatekinteni a magunk mögött hagyott esztendőre. Két évvel ezelőtt, lapunk alapításának 25. évfordulóján folyamatos megújulást ígértünk, és igyekeztünk ennek jegyében dolgozni: bővültek témáink, régi szerzőink mellett újakkal is találkozhattak, talán nyitni tudtunk új olvasói rétegek felé. Örömmel tapasztaljuk, hogy egyes lapszámaink nem porosodnak árván – egyébként szintén bővülő – elárusítóhelyeink polcain, hanem egyre többen vásárolják meg őket, s új olvasók is előfizetnek lapunkra. Több visszajelzésből látjuk, hogy – ha nem is mindig értenek egyet velünk – olvasóink szerint véleményünknek sú-

lya van, de legalábbis érdemes odafigyelni rá. Persze sem a megújulás, sem a határozott véleményformálás nem megy sérelmek, konfliktusok nélkül, ám úgy látjuk, mindegyikre szükség lehet. Olvasóink véleményére a jövőben is számítunk, kritikáikra, megjegyzéseikre ezután is igyekeztünk figyelni – különösen, ha nevükkel is vállalják azokat.

A Bajai Honpolgár a jövőben is igyekszik értéket és minőséget közvetíteni a városnak és a világnak, és reméljük, a jövőben is számítanak ránk. Örülünk, ha mind szerzőink, mind olvasóink tábora tovább bővülne. 2017-től lapunkkal már internetes felületen (www.bajaihonpolgar.hu) is találkozhatnak, és azt is tervezzük, hogy hamarosan a nyomtatott lap is korszerűbb külsővel, de a régi színvonal megtartásával jelenik meg. Köszönjük olvasóink bizalmát és hűségét, támogatóinknak (listájukat e lapszámban olvashatják) pedig azt, hogy lehetővé teszik a folyamatos megjelenést. A teljes szerkesztőség nevében minden bajai és nem bajai honpolgárnak áldott karácsonyt és sikerekben gazdag új évet kívánok. Maradjanak mellettünk 2017-ben is!

M. J.

E számunk tartalmából

- „Karácsony estéjén szépen vidájanak...” (Lex Orsolya írása)
- Reformátusnak lenni azt jelenti: ragaszkodunk Isten írott igéjéhez (Sándor Boglárka interjúja Bán Bélával)
- Sokak kedve szerint – 25 éves az Ad Libitum kórus (BH-összeállítás)
- A Hadsegélyező Hivatal jótékonyági felhívásai 1916 karácsonyán (Sarlós István forrásközlése)
- 75 éve kezdődött a Bajai Ellenállás Mozgalom (Kosztolányi Károly megemlékezése)
- Svéd mozzanatok (Pap Iván beszámolója)
- „...egy kis változást hoztam létre a dolgokban” (Fekete J. József könyvismertetője)
- Márton Áron bérmálta (Sándor Boglárka írása)
- Hazugságok és képmutatás vég nélkül (Mayer János színikritikája)
- '56 helyi emlékezete (Mayer János recenziója)
- Paskó atya jól kifőzte (Sándor Boglárka ismertetője)
- Irodalom karácsonyra: Emesz Margit, Moretti Gemma és Kasza Béla művei
- Védendő védtelenek: az uhu (Nebojszki László írása)

„Karácsony estéjén szépen vigadjanak...”

Karácsonyi énekes népszokások

Hadiki csobánolók a Bácskában, 1943

■ A szüntelenül forgó esztendőt a váltakozó évszakokkal s az ezeket kísérő, folytonosan visszatérő gazdasági munkálatokkal, jeles napokkal, a hozzájuk kötődő közösségi rítusokkal, szokáscelekvésekkel az ember mindig kerek egységnek, egésznek érezte.

A keresztény egyházi évnak Jézus evangéliumi életéhez igazodó liturgikus rendje az ószövetségi kultusból, az antik pogányság és az európai népek archaikus ünneplő hagyományából ötvöződött össze, egyben ráépült a csillagászati, illetőleg gazdasági évre. Innen az európai népek jeles napjainak szinte testvéri hasonlósága. A népi, illetőleg tradicionális életérzés szerint a világ és ember teremtmény, a Teremtőtől függ, aki ura a természetnek és életnek, így kultusz illeti. Ez nemcsak az egyén esetleges, magányos imádságában, ájtatosságában, hanem főleg a közösség kötelező, liturgikus formában és gesztusaiban, az ünneplő szokás és hagyomány társadalmi örökségében jut kifejezésre.

A pogány szakralizmust az egyház tövestől nem tudván kiirtani alkalmazkodott Mesterének tanításához, aki nem eltörölni, hanem betölteni jött a régi törvényt, igazolni a prófétákat. Ezzel a türelemmel, olykor kényszerű belenyugvással természetesen az archaikus világszemlélet fennmaradásához, továbbéléséhez is hozzájárult. Iparkodott a hagyomány kategóriáinak, emberi reflexeinek bibliai szentesítést adni. Így rendelte egyebek között a téli napfordulat elragadtatott pogány áldozati időszakának helyére a karácsonyt, az ősi tavaszi nagy ünnepek helyére a húsvétot és a pünkösdöt.

Az ünnepek csomópontok az emberek, közösségek életében, amikor lehetőség nyílik arra, hogy újra és újra megéljük a közösséghez, kultúrához, történeti múlthoz való tartozás élményét. Az évkörhöz, ünnepkörhöz és természethez kapcsolódó életritmus a paraszti, falusi közösségek sajátos szokásrendszerét alakította ki hosszú idők során, melyben a szokáscelekvések nemzedékről nemzedékre, apáról fiúra szálltak, s biztosították az egyének számára a közösséghez való tartozás élményét, a *mi-tudatot*. Napjainkban a közösség egyre kisebb szerepet kap, s az egyén kiteljesedése, az önmegvalósítás, az én-tudat, öntudat a hangsúlyos. Népdalaink, szokáshagyományaink szép példái annak a ténynek, hogy az ünnepek megélése közösségben egészen más, nagyobb, maradandóbb élmény.

Népszokásainkat, alkalomhoz kötött népdalainkat számtalan szempont szerint csoportosíthatjuk, melyek közül az egyik szempont lehet a naptári napok, naptári ünnepek figyelembe vétele. Jeles napjaink szokásai jórészt dramatikus jellegűek, színjátékszerűek, s különösen a téli ünnepkör bővelkedik olyan jeles napokban, melyekhez dramatikus szokások egész sora kapcsolódik az egyszemélyes maszkos alakoskodástól (pl. Luca napján, Miklós napján) egészen a többszereplős népi színjátékig, amilyen a betlehemezés. Egy egyszerű köszöntő elmondása vagy kántáló eléneklése is játéknak, szereplésnek tekinthető, hiszen minden ilyen mozzanatnak vannak aktív és passzív résztvevői. A kalendáris napokhoz kapcsolódó szokások, ünnepkörök közül a téli, azaz a karácsonyt megelőző és

követő, a farsanggal lezáruló időszak.

A karácsonyi ünnepkör advent első napjával kezdődik, és vízkeresztig (január 6.) tart. A karácsonyt megelőző négy hétben Jézus eljövételét várjuk, s ezt igyekeznek kifejezni azok az adventi énekek, melyeket ebben az időszakban az esténként, házról házra járó gyermekek énekeltek az ablakok alatt. Az énekek minden esetben Jézus közelgő születését adják hírül, köszöntik Máriát. E dalok egy része gregorián előzményből alakult ki a 17. században, például az *Ó fényes-séges, szép hajnal* kezdetű felföldi dallam, mások valamivel később, nyugatról kerültek hozzánk, mint amilyen a Zoborvidékről származó *Menj el sietséggel, Arkangyal, Gábrriel* kezdetű ének. A kántálók bizonyos vidékeken az egész adventi időszakban énekeltek, mást inkább karácsony vigiliáján, azaz Ádám-Éva napján, amikor a betlehemesek, pásztorok. Ezen a napon fejeződött be a középkori egyházi hagyományban gyökerező *ostyahordás* szokása, amely tulajdonképpen a kántortanítói jövedelmet volt hivatott kiegészíteni, hiszen a tanító által sült ostyát ún. *ostyahordó* gyerekek vitték, s érte terményt és pénzt kaptak cserébe. A karácsonyt megelőző napokban élt a *szentcsaládjárás, szálláskeresés* szokása is.

A *regölés* karácsony másnapjától újévig tartott. A szokásszöveg bizonyos részei a téli napforduló pogánykori ünnepének emlékét is őrzik. Rególni inkább legények jártak, kifordított bundában, kucsmában, kenderszakállal, zajkeltő eszközökkel, láncoscsörgős-pergős bottal. Olyan házakat kerestek fel, ahol eladó leány, házasulandó legény lakott, hiszen a szokásnak az adománygyűjtésen túl bőségvarázsló, párokat összebűvölő célzata is volt.

Karácsony havában heteken át felhangzott a házról házra járó köszöntők éneke. Ők a kántálók, akik dallal, énekkel (lat. cantus) köszöntik a házak lakóit. Egy-egy faluban a vallási különbségek, rokonsági kapcsolatok vagy a távolabb eső falurészek miatt több kántálócsoporthoz is lehetett. Délutántól estig, előbb a gyerekek majd a fiatalok, végül késő este a házas emberek indultak útnak. Az ablakok alatt meg-megálltak, s megkérdezték: *Kell-e maguknak a kis Jézus bölcsője? Kell-e kendeknek angyali vigasság? Szabad-e kóringyálni?*

Az engedély után néhány dalt énekeltek az ablak alatt vagy a házban, majd továbbmentek. A kántáló dalok számbelileg jócskán fölülmúlják a más jeles napokhoz fű-

Kántáló fiúk Széken (Mezőség),

zöld dalok számát. A dalok zöme egyházi népének, betlehemes játékok dalai, melyek többségükben a középkor végén, a korai barokk idején alakultak ki. S bár többnyire egyházi eredetű dalokról van szó, néhányuk templomi éneklése századok óta tiltatik, mert a keresztény mitológiát megelőző gondolatkörök nyomai is megőrződtek bennük, ahogyan például a *Paradicsom mezéjibe'* vagy *Paradicsom kő kertjibe* kezdetű dalban. Az énekekhez gyakran kapcsolódtak köszöntők jókívánságok, rigmusok.

A dalok szövegvilágának központi eleme a karácsonyi születéstörténet, mely más-más keretbe ágyazva jelenhet meg. Van, amelyik a szállást nem találó, sehol nem kapó József és Mária alakját emeli ki, mások a pásztorok vagy az angyalok örömet hangsúlyozzák, míg megint mások Jézus életének további eseményeire is kitérnek.

A *kantáció, rekordáció* a középkorból eredő, az ünnepre emlékeztető szokás, mely a 18. században élte fénykorát, ám tiltó rendeletek eredményeképpen a 19. század elejére megszűnt, mivel tisztességtelen pénzszerzésre csábító szokást láttak benne. Dalszöveg-töredékekben, elnevezésében, s a jelképes adományokban azonban tovább él.

A szokást *mendikálásnak, pászlizásnak, angyali vígasságnak, kóringyálásnak, bölcsőskének* is nevezik. A mendikálás elnevezésben felismerhető a *mendikás* kifejezés, ami koldusdiákokat, szolgadiákokat jelöl, s olyan kisdíák ő, aki a református kollégiumból legációba, azaz adománygyűjtésre és

prédikálásra küldött teológiai tanuló kísérője. Ahogy Jókai Mór írja az *Egy vesztére született háziúr* című elbeszélésében „*Nappal az iskolát kellett sepernem, meg a nagy diákok csizmáit tisztítanom. Mendikás voltam. Kaptam mindennapra fél cipőt, meg rántott levest Csak sátoros ünnepen tudtam meg, milyen íze van a húsnak? Mikor a legátus batyuját vittem gyalog faluról falura.*”

A vajdasági Moholon kóringyálás és angyali vígasság a szokás elnevezése. A *kóringyál* és kóricál kifejezés a Szinnyei-féle tájszótár tanúsága szerint azonos gyökerű, melynek jelentései kóborol, össze-vissza járkál, kószál. Kóringál formában kántálva házról-házra jár. A kifejezés ismeretes a beás

cigányok körében is, ahol áldás mondást, köszöntést jelent.

Moholon *Vlasity Károly* és felesége, *Zélicity Klára* elmondása alapján az alábbiak szerint zajlott a karácsonyi köszöntés. Az *angyali vígasság* december elsejétől karácsony estig tartott, a *kóringyálás* pedig csak karácsony estjén. A szerbek is mentek a magyarokhoz és viszont. A beköszönés után (*Még hallgassák-e az angyali vígasságot?*), ha a válasz igenlő volt, akkor rá is kezdhettek az éneklésre. Ahol szívesen fogadták őket első alkalommal, ott tudták, hogy egész hónapban szívesen látják

őket, akár minden este. Az ilyenkor leggyakrabban énekelt dal a *Csordapásztorok midőn Betlehembe* kezdetű, közsímsert ének, melynek eredete a 15. századra nyúlik vissza. A nyelvterületen három hangnemi változatban található meg. Az Erdély területén kívül, szinte mindenhol ismert *Karácsonynak éjszakáján*, a Moholon kívül még Kispiacról és Szajánból ismert, feltételezhetően ponyvanyomtatványban megjelent *Dicsértessék a kis Jézus, aki itt fekszik...* és a bukovinai székek körében is kedvelt *Mikor Máriához az Isten angyala* kezdetű adventi énekként is ismert dal változata. *Vlasity Károlyné* elmesélte a dalhoz kapcsolódó gyermekkori élményét is, mely szerint öccse, a *Názaret városban, az égből leszállta* szöveget a népetimológia által, ahogyan számára értelme volt, átalakítva *Názá-lekvarosba* énekelte.

Egy másik dallamfűzér is használatban volt, melynek négy dalát egy szuszra énekelte el *Burány Béla* vajdasági néprajzkutatónak *Dobre Etelka*, mintha a négy dal egy ének négy része volna. Feltételezhetően ilyen módon rögzült a dallamfűzés, így énekelhették valamikor a házaknál karácsonykor. Az elmondottak alapján nyolc-tizenkét éves lányok négyen-ötven összefogva jártak énekelni, s pénz, egy-egy marék dió járt a köszöntésért cserébe.

A *kóringyálás* nyitó dala a *Mikor Máriához* kezdetű dal volt..., majd a *Betlehembe kibimbózott zöld ág...*, az *A kis Jézus aranyalma* és a *Gyermek, gyermek, mondd meg nékem..* kezdetű katekizmusi ének. A katekizmusi ének sajátos szöveg-visszaolvasó műfaj, amolyan láncolatos vers. Benne az elhangzó kérdésre választ kap a kérdező, s így folyamatosan növekszik a válaszok hossza, eljutva az egy Istentől a tizen-

Kántálók csoportja az ablak alatt

Regősök (Dunántúl, 1900 k.)

két apostolig. Majd a számok fogyó sorrendjében a válaszok addigi egész sorát végigéneklük. A Moholról ismert két változaton kívül még Csókáról és Törökkanizsáról is ismeretesek hasonló katekizmusi énekek.

Pacséron a katolikus magyarok és bunyevácok körében inkább a *betlehemezés*, míg a református lakosság körében a *kántálás* volt szokásban. Tizenéves iskolások négyes-ötös csoportokban köszöntek be oda, ahol lámpavilágot láttak. Engedélyt kértek, mondván: *Szerencsés jó estét kívánunk, elgyöttünk karácsony előestéjén, hogy egymár verséneket elmondjunk, ha kigyelmetek meghallgatnák. Mondjuk-i?* Az igenlő választ követően kinn az utcán, a gyéren világító ablak alatt, gyakorta dermesztő hidegben rázendítettek. *Krisztus Urunknak áldott születésén...*, majd egy rigmus következett, mely utalt az ünnepre, és jókívánsággal zárult.

A kántálás, a közösségi éneklés nem csak karácsonykor volt szokásban, hanem újév napján, nagyböjtkor, illetve disznótorok idején, s tulajdonképpen a falusi közösségek minden ünnepén jellemző.

A határainkon túli magyar nyelvterületen még élő szokás a kántálás, különösen Mezőségen, Székelyföldön, Moldvában...

Napjainkban néhol újjáéledni látszanak bizonyos népszokások iskolai színjátszó csoportoknak, népdalköröknek, néptánc-együtteseknek köszönhetően, ami igen szép kezdeményezés. A Garai Ifjúsági Táncsoprot például néhány esztendeje felelevenítette a bukovinai székelyek betlehemes játékát, a *csobánolást*, s tudunk helyi kántáló csoportokról is, akik karácsonykor beköszönnek ismerős házakhoz. Ám nem felejtkezhetünk el arról a tényről, hogy e szokások a maguk eredeti formájukban már nem éleszthetők fel, hiszen a tanulás, hagyományozódás kerete, a tudást birtokló közösség egészen megváltozott.

*„Karácsony estéjén szépen vigadjanak,
Első órájába békével jussanak!
Valahány e háznak lakosai vannak,
Az Isten áldása térüljön magukra!”*

Lex Orsolya

Felhívás

Tájékoztatjuk kedves olvasóinkat, hogy lapunk következő (dupla) száma 2017. február elsején jelenik meg. A 2016. évi tartalommutatót és az év végi városi kitüntettek listáját is abban a lapszámban olvashatják.

A Bajai Honpolgár szerkesztősége

Adventi ének

Mikor Máriához az Isten angyala
Názáret városban az égből leszálla,
kit szent imádságban Gábel találta,
ékes köszöntéssel szent Szűzhöz így szóla:

Üdvözlégy te kedves, Isten szép leánya,
Jessétől származott Ádám unokája,
az Éva asszonynak legtisztább rajzata,
Áron vesszejének megújult virága!

Téged az Úristen legfennebb szeretett,
sok nemzetek közül magának eljegyzett.
Tizenkét angyali koronát készített,
hogy fejedre tegyed, engem azért küldött.

Azért készíts szállást az Isten fiának,
mert téged választott szolgálólányának.
Ha úgy van, engedel parancsolatának,
légyen bétöltése szent akaratának!

Világosítsa meg az Úr az én házamat,
Ragyogó fáklyákkal rakja udvaromat!
Fényes hajnal után hozza fel napomat,
hogy én es láthassam az én Krisztusomat!
Amen!

Lészpedi karácsonyi kánta – Moldva

Felkelék én jó reggel hajnalba,
Megmosdódtam minden bűneimtől,

Megkendőztem arany kendezőmvel,
Kimenék én ajtóm elejébe.

Feltekinték magas mennyországba,
Nytva látám mennyország kapuját,

S azan belül mennyország ajtóját,
S azan fejel egy rengő böcsöcskét.

Mellette van anyánk Szűz Mária,
A lábával rengetgette vala,

A lábával rengetgette vala,
S a szájával mondogatta vala.

Aludjál, aludjál Istennek báránya,
Mert eljöttél világ váltságára.

Aludjál, aludjál Istennek báránya,
Mert eljöttél világ váltságára!

A Bajai Honpolgár

friss számai városunkban jelenleg
az alábbi helyeken vásárolhatók meg

**Ady Endre Városi Könyvtár és
Művelődési Központ,**

Munkácsy Mihály utca 9.

BÓNUSZ ABC, Vöröskereszt tér 1.

CBA Belvárosi ABC, Eötvös utca 1.

CBA Delta Market,

Szabadság utca 44.

Cserba Optika,

Batthyány Lajos utca 18.

Lira Könyvesbolt,

Déri Frigyes sétány 5.

Nagy István Képtár, Arany János utca 1.

Sirály ABC, Sirály utca 4.

Tourinform Iroda, Baja Marketing Kft.,

Szentháromság tér 11.

Okos Játékok boltja Eötvös u. 7.

Gazdabolt Piaccsarnok

„Reformátusnak lenni azt jelenti: ragaszkodunk Isten írott igéjéhez”

Bán Bélával kalvinizmusról, városi közösségről, társadalmi szerepvállalásról

■ *Éppen negyedszázada áll a bajai református gyülekezet élén BÀN BÉLA lelkipásztor: maga is lelkészcsaládból származik, a debreceni kollégium után pedig a teológián lett rá élethivatására. Harmadik szolgálati helyére, Bajára Hajósról érkezett 1990-ben, azóta a Petőfi utcai hajlékban hirdeti Isten igéjét, és végzi a gyülekezet lelkigondozásával járó teendőket. A reformáció emlékévének kezdetén a lelkipásztornal a vallásgyakorlás mai lehetőségeiről, a nagy elődökről és követendő példákról, valamint a bajai református közösség jellegzetességeiről is beszélgettünk.*

– Másodgenerációs lelkész vagyok: édesapám és bátyja is lelkipásztorok voltak. A családban korábban nem voltak lelkészek, bár a nagyszüleim is templomba járó, a mi fogalmaink szerint hívő emberek voltak. A második világháború után azonban a protestáns egyházakban, így a reformátusoknál is újtúra indult egy úgynevezett ébredési mozgalom. Ebben valószínűleg a háború traumája, a 40-es évek második felének nyomorúsága is közrejátszott. Ez a fajta lelki ébredés Magyarországon sokakat megérintett, ennek tulajdonítom édesapám és nagybátyám hivatástudatát. Épp abban a nehéz időszakban, az 50-es évek közepén jelentkeztek teológiára, amikor a legtöbb ember egészen más irányultságot vett. Életem alakulásán bizonyára nyomott hagyott, hogy lelkészcsaládban nőttem föl, de erős indíttatást jelentett a debreceni református kollégium is. Budapesten születtem, 9 éves voltam, amikor apámat Ordasra választották meg lelkésznek, ott jártam általános iskolába, majd Dunapatajon tanultam, onnan kerültem Debrecenbe, elég messze a szülői háztól. Bár ma úgy gondolom, hogy a jelenlegi viszonyokhoz képest túl konzervatív volt ez a kollégiumi világ, de épp ezért, négy évig egy zárt egyházi intézményben tartózkodva sokféle, maradandó hatás ért minket. Akkoriban egy tanévben kb. négyszer mehettem haza (ezen ma már a gyermekeim nagyon csodálkoznak): november 7-én, karácsonykor, húsvétkor és a tanév végén. Egyedüli református egyházi iskolaként működött akkoriban a debreceni kollégium, minden évben sokan jelentkeztek onnan a teológiára, az osztálytársaim közül is többen lettek lelkészek. Én azonban eredendően nem teológiára jelentkeztem, hanem a jogi karra, de mivel nem készültem eleget, nem vettek fel. Egyéb ötletem nem lévén, 1980-ban édesapám biztatására végül mégis beadtam a jelentkezésemet a budapesti teológiára, és ott tanultam öt évig. Tanulmányaim mintegy harmadában megerősödtem abban, hogy jól döntöttem.

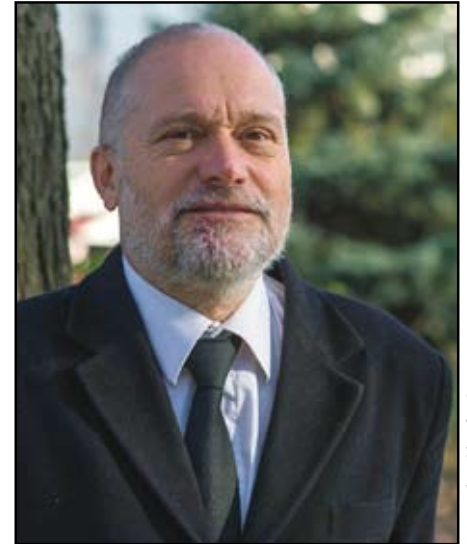
– *Milyen volt akkoriban a teológia világa?*

– Nem lehet összehasonlítani a mai egyetemi

viszonyokkal. Ma a pesti teológia is a Károli Gáspár Egyetem egyik fakultása. Az előző rendszerben azonban teológiai akadémiák működtek, kizárólagosan egyházi intézményként. Ezek a lelkészképzők minimális kapcsolatot tartottak más felsőoktatási intézményekkel: kicsit belterjes világ volt. Abban az időszakban azonban, amikor odakerültem, mégis tapasztalhattunk egyfajta nyitást: az akkori püspök igyekezett megnyerni az intézménynek néhány kiemelkedő, nagy formátumú professzort. Egyikük 56-ban, paralízis miatt került ki Svájcba gyógykezelésre, ott alapított családot, majd hazahívták. Egyetemes egyháztörténelmet tanított, Svájcban értelem szerűen más szellemiséget hozott be. Másik professzorom rendszeres teológiát, dogmatikát és etikát tanított, ő Baselben doktorált a teológián, nagyon széles látókörrel bírt. A többiek is mindannyian elkötelezettek voltak, és bár a kor viszonyai között az egyház bezárt világnak számított, mégis igyekeztek átadni a diákok számára minden fontos inspirációt. A 80-as években az is jó volt, hogy Nyugat-Európából érkeztek hozzánk tanulni ösztöndíjas diákok, ők is színesítették a közösséget.

– *Hol volt az első szolgálati helye?*

– Éppen harminc éve volt október 1-jén, hogy kineveztek segédlelkésznek Alsónémedibe, Budapesttől kb. 18 km-re. Meglehetősen tradicionális, nagy létszámú közösségbe kerültem. A principálisom egyházmegyei esperesként is tevékenykedett, mellette dolgoztam, de nem hosszú ideig, mert a következő évben, 1987. június 1-jétől átkerültem Hajósrá. Ezekről a környékbéli németajkú településekről tudni kell, hogy bár főként a 18. században odatelepített németekből állt a lakosságuk, de a második világháború és a svábok kitelepítése után a Felvidékről magyarokat, köztük reformátusokat is hoztak ide, így 1946 körül gyülekezetek alakultak. Hajóson 1981-ben elhunyt a parókus lelkész, Szabó Gyula, és hosszú ideig helyettesek jártak ki szolgálni, elsősorban Kalocsáról. A hajósiak azonban továbbra is nagyon igényelték az önálló lelkészt, építettek

Nievel Béla fotója

Bán Béla

egy imaházat és egy parókiát, amelynek a feleségemmel mi voltunk az első lakói (abban a hónapban házasodtunk össze, amikor odakerültem), de szerencsére az elkerülésünk óta is van a városnak saját lelkésze. Bajára 1990-ben kerültem, amikor megürit az itteni állás: a közvetlen elődöm teológiailag igen pallérozott lelkipásztor volt, Ószövetséggel, vallástörténettel foglalkozott, csakhamar elhívták tanítani a teológiára. Megválasztottak ide, október 23-án költöztünk át. Ez emlékezetes dátum, mivel az volt az első, munkaszüneti napja nyilvánított október 23-a, és aznap választották meg a rendszerváltás utáni első polgármestert, Éber Andrást. Jól emlékszem, hogy este, miután berendezkedtünk, ki is mentünk a Déri-kerti ünnepségre.

– *Hogyan fogadta a lehetőséget, hogy Bajára kerüljön?*

– Soha nem bántam meg a döntést. Bár Hajóson is remekül éreztük magunkat, nagyon melegsívű embereknek voltam a lelkésze, a parókia méretei igen szűkösek bizonyultak. Abban az időben született az első gyermekünk, a lányunk, és csak idő kérdésenek tűnt, hogy mikor lépünk tovább. Hálás vagyok az Istennek, hogy jött a bajai lehetőség, és már negyedszázada itt szolgálhatok.

– *A bajai gyülekezet létszámban is csekély, ráadásul városon belül is kisebbséget alkot. Ehhez hogyan viszonyult?*

– A bajai mindig is kis gyülekezetnek számított az egyházmegyében. A rendszerváltás azonban annyi hasznot mindenképp hozott, hogy olyan emberek, akik a lelkük mélyén hordozták a hitet, de valami miatt óvatoss-

Az evangélikus templomban, lelkészbeiktatáson

nak, tartózkodónak kellett lenniük, közelítettek a gyülekezethez. A 80-as évek végére kialakult az istentiszteleten egy akkora létszám, amely a mai napig tartja magát. Ma már sajnos nem számítunk kis gyülekezetnek (bár vannak nálunk nagyobbak az egyházmegyében), mert a vidéki, tradicionális református közösségek papírforma szerint talán többen vannak, a templomok látogatottsága azonban csekélyebb. Az pedig adottság, hogy a türelmi rendeletig a városba nem engedték be a protestánsokat: a református egyházközség csak 1811-ben alakult meg, és ebből fakadóan mindig is kisebbséget alkotott. Egyébként Magyarországon a protestantizmus egy rövid időszakot leszámítva mindig is kisebbségben volt. Lehet ennek kedvező hozadéka is: adott esetben egy kisebbség jobban megbecsüli magát, összetartóbb, családiasabb. A lelkésznek is könnyebb néhány évi szolgálat után átlátni a gyülekezetet. Egyre inkább az a vízióm, hogy ha a kereszténység szeretne holnapot, akkor a közösségi élet, a közösséghez való tartozás jelenti a megoldást, és ebből a szempontból a mi létszámunk nem rossz. Aktív, választói névjegyzékbe felvett hivatalos egyháztagjaink száma valamivel kétszáz fölött jár, ehhez még hozzá lehet tenni a gyerekeket, tehát kb. 250-en tartanak valamilyen szinten kapcsolatot az egyházközséggel. Viszonylagos rendszerességgel mintegy 150-en járnak templomba, egy istentiszteleten kb. 100-an vagyunk átlagosan. Az elmúlt negyedszázadban a templom látogatottsága nem csökkent, bár nem is nőtt, a nyilvántartott egyháztagok száma azonban csökkent: 25 évvel ezelőtt kb. százzal többen voltunk. Az idő tájt többen voltak olyanok, akik laza kapcsolatot tartottak az egyházzal, fizették az egyházfenntartói járulékot, de csak rit-

kán vagy egyáltalán nem jártak templomba. Mára azok, akik anyagi szempontból is vállalják a közösség életét, jelen is vannak a templomban, és szerintem a jövőben ez egyre inkább így lesz.

– *Mit mutatnak a születési-halálozási statisztikák?*

– A halálozási statisztikánk csökkenő, évente kb. tíz temetésünk van, de ebbe beletartoznak a Cédrus intézmény azon ellátottjai, akiknek nincs hozzátartozójuk, és intézményi lelkészként hivatalból temetem el őket. A keresztelek száma csökken, de ez országos tendencia. Valamennyivel többen temetünk, mint keresztelünk. Annak azonban nagyon örülök, hogy minden évben van gyermek-, és kb. két évente felnőtt konfirmáció. Idén is lesz összesen 14 konfirmandusunk.

– *Milyen a gyülekezet lelkisége?*

– Heterogén közösségről van szó. Alig akad olyan egyháztagunk, aki tősgyökeres református bajai családból származna. A túlnyomó többség betelepülő, elsősorban a Sárköz-ből (Érsekcsanád, Szeremle vagy a Duna túloldalon belülről és túlról is kerültek ide reformátusok. Ebből fakadóan nem tradicionális gyülekezet, mint a magyarországi falvakban, ahol a tagok sokadíziglen ismerik egymás felnevelőit. Ez a vegyes összetétel jó, mert nincsenek röghözkötöttségek, lehet újszerű dolgokat is behozni, nem kötnek gúzsba az úgynevezett szent hagyományok. Ez a különfeleség korábban személyes távolságtartást jelentett az emberek között, mára ez nagyrészt feloldódott: a közösséget keresők megtalálják a helyüket. Természetesen a lelkész személye hatást gyakorol a gyülekezetre. Én nem tartozom egyetlen, az egyházunkban megtalálható kegyessé-

gi körhöz sem. Ebből fakadóan a gyülekezet sem zárt, bizonyos kegyességek nem tehetnek szert dominanciára, hanem elférnek a gyülekezetben. Néhányan fundamentalistább közösségekkel tartanak kapcsolatot, nem találok ebben kivétnevelőt addig, amíg azt nem gondolják, hogy ők az első számú keresztyének. Mások tradicionálisabb nézeteket vallanak, a református jelleg bizonyos korábbi hangsúlyaihoz ragaszkodnak ma is. Igyekszem elfogadó lenni, és örülök, hogy a gyülekezet templomba járó része elfogadja azt, amit én képviselek. Kezdetben többen felemlgették, mennyire más vagyok, mint az elődöm. Sokan értékelték volna, ha azt a stílust viszem tovább, amelyet ő képviselt, de az nem én vagyok. Úgy érzem, olyanok is elfogadtak, akikről tudom, hogy Biblia-látásukban, kifejezés módjukban mások, mégis eljönnek a templomba, részt vesznek az istentiszteleten, a közösséghez tartozónak vallják magukat.

– *Milyen nagy formátumú lelkipásztorok szolgáltak itt?*

– Minden elődömről azt gondolom, hogy a maga nemében nagy formátumú ember volt. Hosszú évtizedekig erdélyi származású lelkipásztor volt a gyülekezetnek: a második bécsi döntés után történt ugyanis egy csere, az akkori bajai lelkész cserélt a szászrégeni *Kosztai István*-nal. Sokáig szolgált itt, tőle terjedt el gyülekezetünkben az erdélyi reformátusok köszöntése, „*Békesség Istentől!*”, ezt máig is sokan használják. A legnagyobb intellektusú személyiség minden bizonnyal *Fülep Lajos* volt: a 20-as évek elején szolgált itt néhány évig, dombormű is őrzi az emlékét. Lelkipásztorként is elkötelezett volt, de elsősorban esztétaként, művészettörténészként, művészetfilozófusként ismert, területének egyik legavatottabb személyisége volt Magyarországon.

– *Milyen a gyülekezet viszonya a többi helyi egyházközséggel?*

– Az evangélikusokkal mindig is jó viszonyt ápolunk, gyakorlatilag együtt indultunk itt Baján, a templomok is közel vannak, és a reformáció ötszázadik évfordulójára készülve is főleg velük igyekszünk együttműködni. A 70-es, 80-as évektől a baptistákkal is jó a viszony, ők a múlt század közepéig zártabb közösséget alkottak, aztán kezdtek nyitni más protestáns egyházak irányába. Már teológusként is nagyon erős volt az ökumené iránti elkötelezettségem, és ezt önálló lelkészként is mindig igyekeztem gyakorolni. Hajóson már az első évtől kezdve közös istentiszteletet tartottunk a római katolikus gyülekezettel, nem sokkal utána érkezett oda *Schindler Mátyas* plébános, vele onnantól tart a jó viszony. A 90-es években erősebb volt az ökumenikus szellemiség, akkor ebben még a római katolikusok is aktívan részt vettek, mostanra ez inkább csak a

belvárosi és a barátok temploma plébániájára korlátozódik. Világszinten is tapasztalható az ökumené megtorpanása, bár előfordulnak közeledések: gondoljunk csak arra, hogy október 31-én Svédországban a pápa evangélikusokkal közös reformációs istentiszteleten vett részt.

– *Mit tart egy lelkész legfontosabb feladatának, és mennyiben módosult ez az elmúlt negyedszázad során?*

– Közvetlen elődöm rám hagyott testámentuma szerint a legfontosabb, hogy a lelkész jól prédikáljon, és próbáljon mindent megtenni a gyülekezet központi eseményéért, a vasárnapi istentiszteletért. Ezt magam is így gondolom. Az istentisztelet nagyon fontos: számunkra minden vasárnap a föltámadás, az élet ünnepe, ezért igyekszem is ennek megfelelni. Folyamatosan foglalkozom a teológiával. Nagyon fontos, hogy mi hangzik el a szószéken, milyen irányultságot képviselünk. Ma rengetegféle vélemény, eszmeiség, ideológia és szólam kering a világban: ha a prédikáció csak egy ezek közül, akkor nincs rá szükség. Ha azonban minőségi, elkötelezett, felkészült, Isten igéjéhez igazodik és a Szentlélektől megáldott, akkor nem hiábavaló: akkor érdemes felmenni a szószékre, és hirdetni az Isten igéjét. Emiatt igyekszem folyamatosan olvasni. Sok minden mást is összegyűjtök: helyzeteket, találkozásokat, amelyeket mind igyekszem beépíteni. Vállalom egy nagyra tartott kollégám meghatározását, aki szerint bizonyos értelemben mi, lelkészek lopunk: gondolatokat, ötleteket, megközelítéseket, és ha ezeket megfelelő módon be tudjuk vinni az igehirdetéseinkbe, akkor azok életszerűbbé teszik. További fontos tevékenységem a pasztoráció. Leegyszerűsítve elmondható: a papot egyrészt azért tartják, hogy beszéljen, másrészt, hogy hallgasson. A pasztoráció lényege épp a hallgatás, meghallgatás: megkeresni az embereket, elsősorban, de nem szükségszerűen a gyülekezet tagjait, beszélgetni velük, belehallgatni életükbe, gondjaikba, megszólaltatni közben a Szentírást. A hitoktatás is része az életnek, kb. húsz éve végzem ezt szervezett keretek között, a Szent László iskolában. Még *Tarján Levente* igazgató keresett meg a 90-es évek közepén, azóta folyamatos ez a szolgálat is, és azért örülök neki, mert így még nem veszítem el a kapcsolatot a tizenéves korosztállyal. A generációs különbségek ellenére, úgy érzem, szót értek velük. Néhány éve pedig elindulhatott a Cédus Református Egyesített Szociális Intézmény, ahol intézményi lelkészként tevékenykedem. Ez is izgalmas élethelyzet, az ellátottakkal való kapcsolat, az ottani bibliaórák a munkám fontos részét jelentik.

– *A református egyházhoz mindig is közel állt az a fajta diakóniai szolgálat, amit a Cédus*

képvisel. Hogyan indult útjára az intézmény?

– 2008 körül az akkori polgármester arra kérte a feleségemet, segítsen találni egy szakembert, aki átvilágítja a szociális ellátórendszert. Ez meg is történt, kiderültek a hiányok, problémák, kérdések, és felmerült, milyen megoldási lehetőségek körvonalazódnak, többek között az egyházak bevonásával. Az országos református egyház diakónái vezetője, *Czibere Károly* tárgyalt a városvezetéssel, és úgy döntöttek, hogy az ellátórendszer 80 százalékát a református egyház veszi át, csak a Családsegítő Szolgálat és a Gyermekjólét maradt a városnál. Így indult el a Cédus. Egy darabig önkéntesként dolgoztam ott, majd hivatalosan is. A Cédus nem a bajai egyházközség, hanem az országos egyház fenntartása alatt áll, a központja a fővárosban van, a zsinat elnökségéhez tartozik. Profilja az idősgondozás, a hajléktalan-ellátás, pszichiátriai betegek otthona, idősotthon, hajléktalan gondozás és éjjeli menedék, népkonyha, szociális étkeztetés, házi segítségnyújtás, közösségi pszichiátria, családsegítés. Nagyon szerteágazó, integrált intézmény.

– *Mit jelent ma reformátusnak lenni egy olyan világban, amikor az életritmus nem épp a vallásgyakorlásnak kedvez?*

– Európában a templomok közössége elfogyófélben van. Ez talán Nyugat-Európában még látványosabb, de igaz Magyarországra is. Némelyek azt vallják: az ember megrögzött módon vallásos lény, és azzal együtt, hogy ez a fajta vallásgyakorlás csökkenő mértéket mutat, azt gondolom, az emberek jelentős részében van valamiféle lelki érdeklődés, kötődés. Különböző kérdőívek kitöltésekor sokan nyilatkoznak úgy: *Vallásos vagyok a magam módján*. Ez pedig azt jelenti, hogy az emberek innen-onnan összeszedetnek különféle fozslányokat. Mi ezt úgy hívjuk: egyházi szinkretizmus, a vallások keveredése az emberek gondolkodásában, sokszor a cselekvésében is. Azt tapasztalom, sok a kereső ember. A posztmodern világ egyik jellemzője, hogy nincsenek evidenciák, tradíciók, viszont épp ebből fakadóan nagy a kuszaság a fejekben és a lelkekben. Meggyőződésem: senki nem lesz boldogabb attól, ha elfordul a hittől, a hívő kereszténynek életminősége azonban javul. Sokan fessegetik: mit jelent ma a protestantizmus ennek a világnak? Meg vagyok a győződve arról, hogy a reformáció egyik legfontosabb feladata, hogy amit megértettünk a Szentíráson és Jézus Krisztuson keresztül az Isten világából, azt adjuk tovább. Nem zárólag a szószéken keresztül, hanem a viszonyulásainkban, a nagyobb kö-

zösség iránti elkötelezettségünkben, felelősségünkben is. Alapvetően reformátusnak lenni azt jelenti, hogy ragaszkodunk Isten írott igéjéhez. Elég gyakran beszélek erről a szószéken, konkrét társadalmi problémák kapcsán, hogy számunkra az alapvető eligazodás mai is az Isten igéje, nem pedig a korszellem. A reformáció lényege a Krisztus-központúság hordozása és megélése. Azok a katolikus testvérek, akik kicsit is foglalkoznak a témával, alátámasztják, hogy a középkori egyház számára a reformáció bizonyos értelemben pozitív kihívást jelentett, amelynek nyomán szembe kellett néznie magával. Szerintem ez több szinten meg is történt, és lettek kedvező hozadékaik, amelyeket nagyra értékelek. A római katolikusok számára is egyre fontosabb, amit mi Luther és Kálvin óta képviselünk: a Szentírás középpontba helyezése. Mi, reformátusok, valóban egységesen látjuk a Szentírást, mindkét testamentumot, és nem adunk prioritást az Újszövetségnek annak ellenére sem, hogy talán mi is többször használjuk igehirdetési alapként. Kálvinnak azonban nagyon köszönjük, hogy kimondta: a Biblia egészét kell szem előtt tartani, és ennek az Ószövetség is elengedhetetlen része. Ebből a szempontból szerintem mi, reformátusok és én személy szerint is közel érzem magam a hitét gyakorló zsidósághoz.

– *Kiket tart követendő példának a reformáció történetéből?*

– Egyháztörténelmünkben jó néhány olyan személyiséget említhetünk a reformáció első nemzedékeiből, akik mély nyomot hagytak. A 16. századból kiemelném a tudós lelképásztor *Károli Gáspárt*, akit az első teljes magyar bibliafordítóként tisztelünk, holott valószínűleg nem egyedül végezte a munkát. Számomra imponáló, hogy egy olyan ember, akit az életben nagy csapások értek (elvesztette a családját pestisben), nem veszítette el a hitét és az elkötelezettségét, hanem tudása legjavát adta hatalmas munkájával. Még megérte a kiadást, nem sokkal utána befejezte földi életét. A 17.

Igehirdetés közben

A lelkész időnként a kórusnak is besegít

századból pedig a magyarság számára is fontos személyiség *Bethlen Gábor* erdélyi fejedelem, akinek meggyőződése szerint meghatározó volt a hitbeli elkötelezettsége és tartása az ellenreformáció időszakában. Bethlen tág látókörrrel és szemlélettel bíró államférfi volt, akire méltán lehetünk büszkék. Közismert a történet, hogy amikor haldoklott, és már olyan gyenge volt, hogy beszélni sem tudott, tollatpapírt kért, és leírta a bibliai igét (Pál levele a rómaiakhoz), amely azóta is hitvallásunk: *Ha Isten velünk, kicsoda ellenünk?* És alaknyarártotta: *Bizonyára nincsen senki, nincsen.* Az egyetemes egyháztörténetből is két személyt emelnék ki. A 20. század egyik legnagyobb református teológusának tartják a svájci *Karl Bartot*, az újreformátus teológia egyik legfontosabb személyiségét, aki abban a nehéz időszakban végezte tudományos munkáját, amikor a racionalizmus és a liberalizmus után megint az Isten igéje került a középpontba. Személy szerint pedig *Dietrich Bonhoeffert*, a 20. század egyik mártír evangélikus lelképásztorát tartom igen nagyra: ő 1945. április 9-én a flossenbürgi koncentrációs táborban fejezte be életét. A német katonai ellenállás tagja, elkötelezett, mélyen hívő ember volt, írásai, gondolatai a mai napig sokak számára meghatározók.

– *Ezeket a példákat és az egyházhoz kötődő puritán eszméket mennyire lehet még átadni a mai fiataloknak?*

– Jólesik, hogy olyan emberek, akik nem járnak református templomba, ha betévednek hozzánk, úgy vélekednek: milyen egyszerű és milyen szép. Nagyon szeretem a középkori református templomokat is, ahol az utóbbi időkben a fal alól kibukkantak a gyönyörű régi freskók, de ezek külsőségek. Lelki alkat kérdése, hogy ki miben tud közelebb kerülni az Isten világához. Vannak, akik a misztikusabb dolgokra érzékenyebbek, mások a jó értelemben vett egyszerűségekre. Van, amit következetesen gyakorlok: hittanórákon énekeljük a régi zsoltárokat és énekeket, amelyek évszázadosak, középkori dallamvilággal rendelkeznek. Egyáltalán nem populárisak, de vallom: a

fiatalokat lehet nevelni, és beleszólni. Sokszor előfordult már, hogy a sokáig ellenálló is arról számoltak be végzős korukban, hogy megszerették ezeket a gregorián háttérű énekeket.

– *Igehirdetésben mennyire kell aktuál-politikai kérdésekre reflektálni?*

– Én a politika szóhoz a pártpolitikát kötöm. Egy társadalomnak vannak kérdései és problémái, amelyek a napi politika szintjén is megjelen-

nek. Pártpolitikával az egyháznak nem kell foglalkoznia, mi ezt képviseljük, még ha nem is sikerül mindig maradéktalanul megvalósítani. Egyházunkban azonban nagyon erős a prófétai hagyomány, a próféták pedig koruk társadalmának kritikusai voltak, ez tehát a reformáció óta jelen van, a palástunk is a próféták viselésére utal. Társadalmunknak vannak visszatérő nagy kérdései. A 19. század közepétől például vidékünkön beindult az egykézés, amit akkor még nem tartottak nagy problémának: a lelkészek már akkor is reagáltak rá, sajnos kevés sikerrel. Zsidómentésben is részt vettek egyháztagok, politikai állásfoglalásként. 56-ban is rengeteg lelképásztort hurcoltak meg. Mindannyian képviselünk valamit, de az alapvető eligazodás az Isten igéje, nekünk ahhoz kell hűnek maradni.

– *Önkormányzati képviselőként milyen tevékenységet fejtett ki?*

– Egyházunkban az a szabály, hogy református lelkész vállalhat bizonyos közéleti tisztségeket, ha ezt bejelenti a presbitériumnak és a felettes egyházmegyei szervnek. Ide tartozik az önkormányzati képviselő is. Amikor 2002-ben képviselő lettem, azt gondoltam, valamiféle elkötelezettséget is hordozok és megjelenítek. Az első Orbán-kormány akkor tavasszal vesztette el a parlamenti választásokat, én őszszel kerültem be jobboldali támogatottsággal. Két cikluson keresztül tevékenykedtem. Kevés olyan konkrét eredményt említhetek, amely időtálló lett volna. Voltak jó és megvalósítható gondolataink. A második ciklusban a kulturális bizottság elnöke lehettem, ekkor működött a szakértőkörből álló köztérészterítikai munkacsoport. Mindenképpen tapasztalás volt ez az életben: addig szinte csak egyházi környezetben mozogtam, ez pedig egyfajta kitekintést jelentett, a második ciklus végén azonban már jeleztem, hogy többet nem szeretnék indulni.

– *A családja hogyan viseli a lelkészi életformát?*

– A feleségemnek nagyon sokat köszönhetek: többek között azt is, hogy ezt kezdetektől elfogadta, és alkalmazkodott hozzá. A gye-

rekeim esetében picit nehezebben ment, de ők is tudomásul vették, elfogadták. Felnőttek már, nem itthon élnek, csak hétfőként jönnek haza, a vasárnap pedig nekem mindig kiemelt munkanap. Bizonyos dolgokat szóvá is tettem, igyekeztünk is keresni a kompromisszumokat, de ma már ezt felnőttként kezelik. Igaz, nem is kaptak kedvet a pályához: a lányom művészettörténész, a két fiam pedig pedagógusnak készül.

– *Milyen rendezvényekkel készülnek a reformációs emlékvénben?*

– Többféle elképzelésünk van, de egy pályázat eredményétől még sokminden függ. Közéleti megnyilvánulások, programok, kiállítások, flashmob ötlete is felmerült. Eredményes pályázat esetén igyekeztünk megvalósítani, amit csak lehet. Az egyik legfontosabb szempont számomra, hogy elsősorban ne befelé ünnepezzünk, hanem próbáljunk nyitni az emberek felé, kifelé közvetíteni, kik vagyunk, milyen üzenettel bírunk. Remélem, meg fognak jelenni olyan események, amelyek megállítják az embereket különféle területeken. Februárban mindenképpen tartunk egy ünnepi istentiszteletet, ezzel kezdünk, aztán folyamatosan következnek az események.

– *Milyen egyéb tervei vannak?*

– Egyik adottságunk, amellyel együtt kell élnünk, hogy 120-130 évesek az épületeink: ezeket folyamatosan karban kell tartani, sosem érünk a végére. Fontos törekvésem, hogy lehetőség szerint minél inkább a szó jó értelmében közösségé tegyem a gyülekezetet, ahol a különféle háttérű és látásmódú emberek Jézus Krisztusra, egymásra és önmagukra találhatnak. Bizom benne, hogy a nagyon átpolitizált, sok feszültségtől terhes társadalomban a keresztény közösségek sok jót tudnak tenni. A már említett hitoktatás is nagy feladat, nem könnyű lebonyolítani, de ez egyfajta misszió és törvényi kötelezettség is.

– *Karácsony közeledtével miben igyekszik erősíteni a gyülekezetet?*

– Mostanában egyre inkább érzem, és a következő prédikációimban is arra helyezem a hangsúlyt, hogy elmondjam: akit várunk, az Adventus Domini, az eljövendő úr, Jézus Krisztus az, aki békességet hoz. Szeretné kibékíteni az embert Istennel, ezért jön. Fontos, hogy a békességnek nemcsak hirdetői, de megélői is legyenek az ő követői: ezt igyekszem erősíteni. Békétlen világban élünk, a kellenél sokkal több az ellenségkép, mesterségesen felszított félelemkeltés. Ezzel szemben a keresztény közösségeknek azt kell képviselni, amit Jézus Krisztus elhozott: békülünk meg az Istennel, a másik emberrel, fogadjuk el a másik embert, és jó reménység szerint akkor békességre jutunk önmagunkkal is.

Sándor Boglárka

Sokak kedve szerint – 25 éves az Ad Libitum kórus

■ *Szinte hihetetlen, de 2016-ban már 25. születésnapját ünnepelte a III. Béla Gimnázium egykori diákjai és tanárai köré szerveződő Ad Libitum kórus, amely mára városunk kulturális életének meghatározó szereplőjévé vált. A mindvégig PETHÓNÉ KÖVÁRI ANDREA által vezetett vegyeskar november 19-én számos régi tagjának és tisztelőjének jelenlétében nagy sikerű jubileumi koncertet adott az Eötvös József Általános Iskola zsúfolásig megtelt sportsarnokában. Az ott elhangzott számos gratulációhoz és jókívánsághoz lapunk szerkesztősége is teljes szívből csatlakozik. A jeles jubileum alkalmából – képek és szövegek segítségével is – felelevenítjük a kórus első 25 évének néhány kiemelkedő eseményét, de idézünk az ünnepi hangversenyen elhangzott köszöntőkből is. (M. J.)*

Cantonigros, 1999: fellépés a nemzetközi kórusversenyen

Jubileumi köszöntő-morzsák

„...Az énekkar első kirobbanó sikerére jól emlékszem: a Vigadóban 1997-ben kihirdették a VI. Budapesti Nemzetközi Kórusverseny eredményét, a bajai Ad Libitum Kórus Arany Diplomát kapott, és a B1 kategóriában győzelmet aratott. Az együttes sírva örvendezett sikerének. A nagy bajaiak, *Mohayné Katanics Mária* és *Lukin László* büszkén húzták ki magukat, és részt vettek a győztesek nagy fényképezésén.

Az Ad Libitum kórusral Lukin László közvetlen kapcsolatban állt: 10 éves jubileumi koncertjükön ő adta át a KÓTA emléklapját, és olyan hangversenyükre is Bajára utazott, ahol a közönségben tapsolt, és kollégái minősítették az együttest. Nagyon szép élményem marad, amikor a kórus meghívta Pécsről *Tillai Aurélt* a Pécsi Kamarakórusral, és együtt adtak hangversenyt Baján. Nem felejttem el az Ad Libitum kórusnak azt a Belvárosi templomban adott koncertjét, ahol Lukin László műsorvezetőként a templom freskóiról, festményeiről, szobraitól, fiatalkori zenei élményeiről beszélt. Lukin László feleségeként ekkortájt kerültem jó barátságba a kórusral, és ez azóta is tart, amióta a Tanár Úr nincs közöttünk.

Most is szeretettel kísérem figyelemmel életüket, sikereiket.

Azt hiszem, a 25. évforduló olyan magaslat, ahonnan vissza lehet tekinteni az elmúlt időszak eredményeire. Az Ad Libitum kórus oly sok pozitívumot láthat, hogy bizhat benne: a jövőben is sikerülni fog a hírnév megerősítése, és ezzel Baja városát egyre ismertebbé teheti. Ehhez kívánok további sikereket, szép élményeket a bajai Ad Libitum kórusnak és karnagyának, Pethóné Kővári Andreának!”

Kovács Mária zenetanár

„Az Ad Libitum Kórus az első találkozásunktól kezdve igen kedves emlékeket idéz fel bennünk. Örülünk, hogy az évek során már többször, többféle helyzetben találkozhattunk. Na, de hogy már 25 évesek?! Ki gondolta volna?!”

Kívánom, hogy 25 éves fennállások alkalmából örömmel és hálával tekintetek vissza az elmúlt időszak minden kedves élményére, az elért eredményekre, s talán a sok nehézségre is.

Kívánom, hogy örömmel és hálával készüljete az újabb 25 év közös énekléseire!

25 év – 25 esemény az Ad Libitum kórus életéből

1991: Novemberben megalakult a kórus, az év végén már fel is lépett a *Karácsonyt várva* c. rendezvényen.

1992: Közös hanglemezt adtak ki a Liszt kórusral, a III. Béla Gimnázium és az ÉZI kórusával, valamint a zeneiskola zenekarával.

1993: Az ekkor a Tiszti Klub szárnyai alatt működő kórus hadosztályi kulturális bemutatón vett részt Lentiben.

1994: Először jutottak el Waiblingenbe (Baja német testvérvárosába), és a *Kóruspódium* c. műsor keretében bemutatkozhattak a Magyar Rádióban is.

1995: A kórus Dr. Cseh Béla igazgató meghívására fellépett a Gyakorló Általános Iskola tornacsarnokának avatásán. (A csarnok koncertjeik állandó visszatérő helyszíne lett.)

1996: Városunk fennállásának 300. évfordulóján közösen léptek fel dán testvér megyénk, Viborg kórusával, és először vettek részt Veszprémben az Éneklő hét rendezvénysorozatán.

1997: Az énekkar a B1 kategóriában megnyerte a VI. Budapesti Nemzetközi Kórusversenyt, majd az év végén megkapta Bács-Kiskun Megye Művészeti Díját.

1998: Az együttes elnyerte a Hangversenykórus minősítést a Magyar Kórusok Zenekarok és Népzenei Együttesek Szövetségétől (KÓTA), és elkészítette első önálló CD-lemezét.

1999: A spanyolországi Cantonigros rangos nemzetközi kórusversenyén a női kar 2., a vegyeskar 4. helyezést szerzett.

2000: A kórus meghívás alapján első alkalommal vett részt a veszprémi Vívace nemzetközi zenei fesztiválon, a női kar 2. helyezést szerzett a Kodály Zoltán III. Magyar Kórusversenyen, Budapesten.

2001: A kórus karnagya, Pethóné Kővári Andrea Éber-díjat kapott az ismert bajai képzőművész családtól. Az énekkar a magyar kultúra napján fellépett a Néprajzi Múzeumban.

2002: Vendégül látták Baján a Tillai Aurél vezette Pécsi Kamarakórust, amellyel közös koncertet is adtak.

A jubiláló kórust Csubákné Besesek Andrea alpolgármester tortával is köszöntötte

Örüljétek, hogy lehettek egymásnak, örüljétek, hogy ilyen értékálló, szívet-lelket megmozgató tevékenységgel foglalkozhattok, mint a közös éneklés! Legyetek hálásak a hangotokért, amit kaptatok! Legyetek hálásak a kórus kiváló vezetőségéért, egymásért, családtagjaitok s városotok támogató szeretetéért!

Ha az öröm és hála megmarad szívetekben, közösségetek és muzsikálásotok is élővé lesz.

Boldog újabb 25 évet kívánva:

*Cseri Zsófi és az Erkel Ferenc
vegyeskar (Budapest)*

„Magam is kórusban kezdtem, bizony, elég régen, 1971-ben. Írhattam volna, hogy sajnós, de nem érzem, hogy sajnós lenne. Sőt! Azt érzem, hogy a kórus megtanított odafigyelni másokra, a másik szólamra s a másik szólamban éneklő emberre. Ez pedig nélkülözhetetlen, ha zenészek, énekesek vagyunk, hiszen amiben részt veszünk, az maga a művészet. Továbbá azért sem sajnós, hogy kórusban kezdtem a pályát, mert így őszintén tudom értékelni azt a teljesítményt, amit Ti, az Ad Libitum nyújtani képesek vagytok. Tapasztaltam ezt nem egyszer, tapasztaltam az odaadó munkát, a minden tagra érvényes törekvést, szorgalmat és kiváló színvonalat. Ad Libitum. Tetszés szerint. Igen, a Ti tetszésetek szerint, a mi tetszésünkre, a titeket hallgatók tetszésére, tovább, még néhányszor huszonöt évig.

Szeretettel ölel mindnyájatokat:

Gulyás Dénes operaénekes

„Nagy szeretettel köszöntöm e jeles jubileum alkalmából Baja büszkeségét, az Ad Libitum kórust és karnagyát, Pethőné

Kövári Andreát. Férjével, Attilával olyan éneklő közösséget hoztak létre, amelyre bátran támaszkodhattak mind a helyi énekes társadalom, mind pedig a magyar kórusélet szereplői. Nagy örömmel fogadtuk őket 2015-ben a pécsi Europa Cantaton is, és kívánok nekik további 25, sikerekben és igényes kórusmuzsikában gazdag esztendőt!”

*Móczár Gábor programizgató
(Zsolnay Központ – Pécs)*

„Mindenfajta híreszteléssel ellentétben nem csak énekelni jó, de az éneket hallgatni is ajándék. Különösen, ha azt egy olyan kórusnak köszönheti az ember, mint a bajai Ad Libitum. Kidolgozott hangzás, igényes, zeneileg mindig helytálló megvalósítás jellemzi őket. S bár a „közízlés” az olcsó siker felé húz minden előadót, ők dacolnak a korszellemmel. Orbán Györgyöt énekelnek, Gyöngyösit, Csemiczkyt és Lassust. Meg persze Tóth Pétert is. Nem is akárhogyan! Amatőrökre jellemző lelkesedéssel, profikat megszégyenítő minőségben. Míg ez a két pólus nem cserélődik fel, addig ez a kórus is az élvonalban marad. Újabb 25 vagy 50 esztendeig. Isten éltesse őket sokáig!”

Tóth Péter zeneszerző

„Az ember életében a sok-sok hétköznap mellett szerencsére vannak kiemelkedő, fontos, felejthetetlen pillanatok. Ilyen a hozzánk illő társ vagy barátok megtalálása, gyermekeink születése, vagy egy jó közösségbe való tartozás.

A 25 éve létrejött Ad Libitum – azt hiszem – ilyen pillanat volt. Nagyon szerencsés vagyok, hogy életem fontos részévé vált, és a mai napig is az maradt. Minden-

2003: Az olaszországi Gradóban rendezett nemzetközi kórusversenyen a vegyeskar győzelmet aratott, az év végén Pethőné Kövári Andrea megkapta a Baja Város Hírnevéért díjat.

2004: A váci Serenus kórus meghívására részt vettek egy ottani kórustalálkozón, az év végi bajai koncerteken fűvös-vonós zenekari kísérettel léptek fel.

2005: A kórus megszerezte az Ars Maior fokozatot, a nyár folyamán pedig fellépett Kapolcson, a Művészetek Völgye fesztiválon.

2006: Pethőné Kövári Andreát a Magyar Köztársaság Ezüst Érdemkeresztjével és Baja Városért díjjal tüntették ki.

2007: A kórus fellépett a budapesti Mátyás-templomban, valamint Schmidt Antal jóvoltából a Tolcsvay testvérek Magyar miséjének bajai és szegedi előadásain.

2008: Részt vettek a világ legnagyobb kórusversenyének számító Kórusolimpián Grazban, ahol ezüst minősítést szereztek.

2009: Az ottani kórus ünnepségén, lépett fel az Ad Libitum a németországi Landshut/ Ergoldingban.

2010: A kórus megszerezte a legmagasabb szintnek számító Ars Maxima minősítést.

2011: A Bácskai Kultúrpalota megnyitóján is fellépő énekkar megjelentette második CD-lemezét. Karnagyuk Pilinszky-díjat, a kórus Baja Város Polgármesterének Kitüntető Díját kapta meg.

2012: A kórus részt vehetett Mozart *Varázsfuvola* c. operájának bajai előadásában, októberben pedig a budapesti Szent Gellért templom ünnepi koncertjén énekeltek.

2013: Vendégül látták a franciaországi Lille városában működő, ugyancsak Ad Libitum nevű kórust, amellyel közös hangversenyt is adtak.

2014: A kórus sikerrel szerepelt a Szinkópa vegyeskari találkozó és szakmai napon, az év vége felé pedig közreműködött *A sevillai borbély* bajai bemutatóján.

2015: Résztvétel az ebben az évben Pécsen tartott Europa Cantat nemzetközi kórusfesztivál műhelymunkáiban és közös szabadtéri éneklésén.

2016: A kórus a nyár folyamán Franciaországban turnézott; Baja testvérvárosában, Argentanban és környékén adtak önálló koncerteket. November 19-én jubileumi koncerttel ünnepelték fennállásuk 25 éves évfordulóját.

Landshut/Ergoldingban, 2009

napjaink meghatározója lett, hiszen férjem, Attila és gyermekeink is énekeltek, részt vettek a kórus életében. De úgy látom és érzem, hogy ez ugyanolyan örömforrássá és fontos szükségletté vált az itt álló kórustagok életében is, mint a miénkben.

Mit is mondjak a negyedszázadról? Összetartozás, öröm, kikapcsolódás, hullámvölgyek, fáradság, küzdelem, ihletett pillanatok, felejthetetlen élmények. Mind a mi közös létünk jelzői.

Köszönöm Nektek, hogy mindezt együtt élhettük, együtt teremthettük meg. Hálával tartozunk a családtagoknak, férjeknek, feleségeknek, otthon hagyott gyermekeknek, hogy türelmükkel, megértésükkel segítik a munkánkat.

Koncertjeinken, ahogy a mai estén is, érezzük a kedves közönség érdeklődését, figyelmét, szeretetét. Hálásan köszönjük!”

Pethőné Kővári Andrea karnagy

„ (...) Szerencsés embernek tartom magam. Például azért, mert a nyolcvanas évek elejétől Andival éveken, sőt, évtizedeken keresztül dolgozhattunk együtt a III. Béla Gimnáziumban. Tanúja lehettem annak tanárként, később igazgatóként is, mennyire el tudja varázsolni a fiatalokat a kórusmuzsikával, és évről évre milyen magas szintű produkciókkal áll ki a nagyközönség elé. Igazgatóként, később közoktatási helyettes államtitkárként volt szerencsém az országban nagyon sok helyen megfordulni – iskolai rendezvényeken, falusi és városi programokon, és nagyon sok kórust hallottam. Ilyenkor mindig büszke voltam arra, hogy bajai vagyok. (...)

Gondolkodtam, hogy mi tarthatja ezt a kórust ilyen sokáig egyben. (...) A kórus az elején mintegy fele részben a III. Béla Gimnáziumból nőtt ki, a gyökerek a diákok és kollégák révén oda kapcsolódtak, és ez hosszú évekig így is maradt. Ezek a diákok azután leérettségiztek, többnyire elkerültek másik városba egyetemre, de péntek esténként visszajöttek próbálni, mert volt valami varázslatos összekötő kapocs közöttük, amit én nem tudok szebb szóval mondani: a *barátság*. (...)”

Sipos János

„A kórus olyan, mint egy hangszer. Egyszerű hegedű a helyi zeneboltból, amelyet egy kiváló művész úgy szólaltat meg, úgy tölt meg lélekkel és érzelemmel, hogy a teljesítménye méltán mérhető olyanokéval, akik mesterhangszeren játszanak. A mi hegedűnk még mindig nem Stradivari, ez nem is volt cél. Nekünk mégis mindennél többet ér. Mert benne van ezernyi hang, dallam és élmény. Beleszívódott a húrokba, beleivódott a rostjaiba, megfényesítette a lakkrétegét. Benne van minden, ami az elmúlt 25 évben velünk történt. A próbák, fellépések, koncertek, temetések és esküvők, szerelenség és áhítat, esőben, hóban, kánikulában, sátrakban, koncerttermekben, templomokban, az utazások, kirándulások, benne van minden emlék, élmény, bánat és öröm. Benne van az életünk. Benne van a lényeg.

Néhány éve tudtam meg, hogy a hegedűben van egy úgynevezett lélekfa, egy apró hengeres kis fadarab, amelyet a hangszerkészítő mester utolsó aktusként befest a hangszerfedél és a hát közé. Úgy mondják, beleteszi a lelkét. Ez határozza meg a hangszer hangzását, és enélkül a hegedű nem szól olyan jól. Lélektelen. Kedves Andrea, köszönjük azt a kis fadarabot!”

Nagy Farkas – kórustag

Virág Zsófia

Szívünk hangja Hozzád

*Te vagy a kéz lelkünknek húrjain,
Vagyunk a hang, mely lelkekből szól...
Kezed fölöttünk: Téged ir belénk.
S magunkat zengjük szívedben jól.*

*Mikor megszólalunk: egymást énekeljük.
Egymás örömeit, gondját, életét.
Eszközét Te adod. A dalt, harmóniát,
Nyugodt s feszült hangzást – az ős-örök Zenét.*

*Zenéddelel önmagad – zenénkkel önmagunk...
Adunk minden próbán, minden színpadon.
Fényt gyűjthetünk együtt – dalunkkal felragyog,
Mosolyt s könnyet kap a vad közöny-vadon.*

*Emberebbé leszünk emberséged által.
Együtt megzendülve dallammá leszünk...
Életed e kórus – s hogy tagjává lettünk:
Zenévé változik, felzeng életünk.*

Képek az Ad Libitum első 25 évéből

Adventi koncert, 2013

Régi és új kórustagok együtt, 2016-ban

A Notre Dame székesegyház tövében, 2016

Séta Waiblingenben, 2014

Koncert a Mátys-templomban, 2007

A kórus rádiófelvétel közben, 2002

A Szóktetés a szerájából jelmezeiben, 2013

A Hadsegélyező Hivatal jótékonysági felhívásai 1916 karácsonyán

■ 1916 az első világháború legvéresebb éve volt, mind a központi hatalmak, mind az antant hatalmak a másikat kimerítő, az erőforrásokat felörlő akciókat kezdeményeztek a különböző hadszíntereken. Nyugaton Verdun és a Somme folyó völgye, délen az Isonzo völgye, keleten a Bruszilov-offenzíva, az Északi-tengeren a jütlandi csata hatalmas emberáldozatokat követelő, gyakorlatilag eredménytelen összecsapások voltak. Egyik fél sem tudta kierőszakolni azt a döntő áttörést, amely a háborús győzelmet jelenthette volna számára. Ausztria-Magyarország az Isonzo völgyében vívott csaták és az orosz hadsereg sikeres keleti áttörése, a Bruszilov-offenzíva következtében katonailag teljesen kimerült, és az összeomlás szélére jutott. A különböző hadszínterekről özönlöttek haza a hadirokkantak, a súlyos sebesültek és a lábadozásra hosszabb időre hazaküldött katonák. A Magyar Királyi Honvédelmi Minisztérium keretében működő Hadsegélyező Hivatal a karácsonyi ünnepekre országos segélyakciót kezdeményezett, hogy a hősi halált halt, eltűnt, vagy megrokkant katonák családjának valamiféle támogatást nyújthasson. A szükséges anyagi hátteret az uralkodóváltás körüli „felhajtásból” és az ekkor kiadott emléktárgyak forgalmazásából kívánták biztosítani.

Az anyagi források beszerzésére az első lehetőséget az I. Ferenc József halálakor kiadott gyászjelvények forgalmazása biztosította, ezek közül a gyászérmet kereskedel-

mi forgalomba bocsátották a törvényhatóságok vezetőin keresztül.

„Méltóság/Nagyságos Uram!

Hivatalunk módját ejtette annak, hogy a magyar nemzet mélységes gyásza és őszinte kegyelele I. Ferenc József elhunyt alkalmából egységes kifejezésre juthasson, az elesett hősök özvegyeiről és árváiról való nemes gondoskodás jegyében. Gyászjelvényt adott ki, a legfelsőbb hatóságok intencióinak megfelelően a szövethiány figyelembevételével. A gyászjelvények közül való az elhunyt nagy Uralkodó armásával és a háború évszámaival díszített fekete szalagos gyászérem, amelyet hivatalunk – a 7.270/1914. számú belügyminiszeri rendeletek oltalma alatt – egy korona egységárban hozott forgalomba.

Abban a biztos reményben, hogy Méltóságod/Nagyságod a nemzeti gyásznak egységes, művészi és ugyanakkor jótékony célú kifejeződését megértéssel és szeretettel fogadja, mellékelten bátorkodunk 20 drb gyászérmet szíves rendelkezésére bocsátani, azzal támogatni, egyszersmind a helybeli kereskedőknél árusítás végett bizományi elszámolásra elhelyezni kegyeskedjék. Az elfogyott példányok árát a mellékelt befizetési napon kérjük annak idején, az el nem fogyott példányok visszaküldésére legkésőbb 1917. január hó 15-ig számítnunk. Utánrendeléseket a pénz előzetes beküldése mellett portómentesen lebonyolítunk.

Fogadja Méltóságod/Nagyságod a magyar Hadsegélyezés ügye iránt mindenkor

tanúsított készséges támogatásáért legmelegebb köszönetünk nyilvánítását.

Budapest, 1916 november havában.

Kirchner altábornagy

cs. és kir. altábornagy

A m. kir. Honvédelmi Minisztérium

Hadsegélyező Hivatal

vezetője.”

A hivatalos értesítés december 20-án érkezett meg Bajára – ekkor iktatták –, így az érmék karácsony előtti forgalmazására már csak minimális idő maradt. Ennek ellenére a 20 érme január 9-én már biztosan elfogyott, mivel a befolyt 20 koronát a város levélben elküldte a Hadsegélyező Hivatalnak, és az iratot az ügy lezárásaként a levéltárba tette. A gyászérmékből további hivatalos bajai rendelésről és értékesítésről nem tudunk, ez azonban nem zárja ki azt, hogy magánúton nem szereztek belőle további bajai lakosok.

A Hadsegélyező Hivatal másik lehetősége az új király, IV. Károly koronázása volt. Károly herceg nagybátyja halála után azonnal átvette az államügyek irányítását és a hadsereg vezetését is, de a pillanatnyi helyzet nem tette lehetővé, hogy a koronázási szertartást lebonyolítsák. A koronázási ünnepséget többszöri halasztás után csak 1916. december 30-án tartották meg. Koronázáskor a trónra lépő új uralkodó különböző koronázási emléktárgyakkal és az arra érdemeseknek kintüntetésekkal „kedveskedett”, de a nehéz háborús helyzetre és a nyersanyaghiányra való tekintettel Károly csak koronázási üdvözlőlapot bocsátatott ki nagy számban, amelyet szintén a Hadsegélyező Hivatal értékesíthetett 1 koronás alapon.

„Nagyságos Polgármester Úr!

A felséges királyi pár legkegyelmesebben elhatározta, hogy Szent István koronájával való megkoronáztatása alkalmából sajátkezűleg irt és aláírt üdvözlő sorokkal köszönti hű Magyarországot. Az üdvözlőirat facsimiléjének terjesztésével hivatalunk van megbízva. Hivatalunk a magyarságra nézve kitüntetett kézirat mását levelezőlapokon bocsátja országgá, a levelezőlapok a koronázás napjának dátumával bélyegeztetnek és a hivatal megcímezve elküldi mindenkinek, aki külön ez alkalomból legalább egy koronát fizet az elesett hősök özvegyei és árvái alapja javára. Tisztelettel felkérem a nagyságos Polgármester urat, hogy hatáskörén belül /lehetőség szerint a

helyi sajtó és jótékonyági egyesületek bevonásával: / a királyi szeretet és jóság e dokumentumát ismertetni és ajánlani, a város területéről összegyűjtött címanyagot és a megváltási összeget hozzánk beküldeni kegyeskedjék. Hivatalunk a levelezőlapokat a közölt címekre – bélyegezve haladéktalanul kiküldendi.

Nagyságos Polgármester Úrnak hazafias, loyális és emberbaráti munkájáért előre is legmelegebb köszönetemet fejezem ki.

A Hadsegélyező Hivatal vezetője

Kirchner altábornagy
cs. és kir. altábornagy”

Ez a levél is megérkezett még 1916-ban, bár a hivatal csak december 27-én adta ki, és 29-én Baján iktatták. A levelezőlap-mintha nem maradt fenn, mivel a levélhez nem csatolták mellékletként. A bajai sajtóban a felhívás csak az 1917-es első számokban jelenhetett meg az idő rövidsége miatt. Január 12-én a levelet polgármesteri jóváhagyással ellátva végleg irattárba helyezték, azzal a kiegészítő megjegyzéssel, hogy

„Sajtó útján való ismertetés és ajánlás iránt intézkedés tétetvén irattárba teendő.”

A jelentkezők és igénylők névsorát 1917 januárjában postázta a polgármesteri hivatal a Hadsegélyező Hivatalnak. Azt tudjuk, hogy szép számban voltak igénylők és adakozók, de sajnos sem a lista, sem a befizetést igazoló bizonylat nem maradt fenn, mert egyetlen példányban készült, amelyet elküldtek Budapestre.

Sarlós István

75 éve kezdődött a Bajai Ellenállási Mozgalom

■ 75 évvel ezelőtt, 1941. december 8-án vitéz Kosztolányi József és vitéz Keszthelyi István újonnan felavatott vitézi várományos esküjük szellemében összefogott, és elhatározták, hogy mozgalmat szerveznek a német politikai befolyás ellen. Abban az időben a nemzetiszocialista Németország egyre-másra aratta győzelmeit, és a fél Európát megszállva tartotta. Magyarországot is belekényszerítette egy olyan háborúba, mely nem állt érdekében.

A *Mein Kampf* (Küzdelmem) című könyvében Hitler megírta, hogy győztes háború után Kelet felé fog terjeszkedni. A terv Magyarországot is veszélyeztette. A magyarországi német kisebbség azon része, amely a Volksbund (Népi Németek Szövetsége) egyesületbe tömörült, meglátásuk szerint nyíltan hangoztatta, hogy Magyarország német gyarmat lesz. A Kosztolányi-féle mozgalom célja az volt, hogy a magyar ifjúságban tudatosítsa a veszélyt, és szervezze az ellenállást.

Tagságunk először főleg gimnazistákból tevődött össze, később felnőttek is csatlakoztak hozzánk. Amikor v. Kosztolányi a Ludovika Akadémiára került, hallgatótársait is szervezni kezdte. Főleg ideológiai előadások képezték a programot, és újságja is volt a mozgalomnak *Jövő* címmel, amelyet *Fülei Szántó Endre*, a *Zászlónk* című ifjúsági folyóirat munkatársa szerkesztett.

Amikor 1944. márciusban a német csapatok megszállták Magyarországot, akkor már tettekkkel is ellenük fordultunk, például telefonvezetékeik elvágásával próbáltuk zavarani tevékenységüket. 1944 őszén, amikor a front elérte hazánk területét, tagjaink szétszóródtak, sokat behívtak katonának, közülük sokan fogságba estek, mások elhagyták az országot. Magam katonáskodás után orosz fogságba kerültem, de szerencsére júliusban kiszabadultam. Bátyám francia fogságba esett, ahonnan novemberben került haza. Egyesek csak évek múlva, avagy sohasem jöttek vissza.

1945 őszén egy aránylag demokratikus berendezkedésű köztársaság kezdett kialakulni, melyet egy négyhatalmi (orosz-amerikai-angol és francia) bizottság ellenőrzött. Ez a bizottság a békekötés után 1947-ben megszűnt, és Magyarországon csak szovjet megszálló csapatok maradtak. Ezután a kommunisták szovjet segítséggel szétbomlasztották a többségi Kisgazdapártot, és új választást eszközöltek ki, amelyet csalásokkal megnyertek, ezután átvették a hatalmat, majd bevezették a proletárdiktatúrát.

Ekkor v. Kosztolányi elhatározta, hogy újraindítja az ellenállási mozgalmat *Keresztény Szocialista Magyar Munkásmozgalom* néven, részben a régi tagokból, de sok új tag is csatlakozott. Rendszeresen tartottunk titkos összejöveteleket, amelyeken a keresztényszocialista eszmét ismertettük. Egy bajai csoport fegyveres kiképzésben is részt vett, hogy szükség esetén segíteni tudjanak az ország felszabadításában.

Sajnos egy szervezett besúgórendszerrel működő országban semmiféle titkos tevékenység nem maradhatott leplezetlenül. Így 1952 őszén a mi mozgalmunkat is felfedezték. 36 tagunkat letartóztatta az ÁVH. Hosszas vattatások után a civileket a Budapesti Megyei Bíróság, míg a katonai szolgálatot teljesítőket a Hadbíróóság ítélte el. Az ítéletek súlyosak voltak. A hírhedt vérbíró, dr. Jónás Béla v. Kosztolányi Józsefet halálra, a többieket életfogytiglanti 10 évig terjedő börtönrre ítélte. A hadbíróóság még szigorúbb volt: első fokon négy bajtársunkat ítélte halálra.

V. Kosztolányi Józsefet 1953. október 24-én v. *Harczos Lászlót* pedig 1954. január 14-én végezték ki a kőbányai Kisfogház udvarán. A többi halálraítélt végül kegyelmet kapott.

A börtönben még jobban összeforrunk szervezkedő társainkkal. A bajaiak összetartása legendás volt a rabok között. Mindenki jól megállta a helyét. Szabaduláskor a bajaiak együtt hagyták el a börtönt. Mi, akik a Gyűjtőből szá-

badultunk november elsején, szerencsésen találtunk egy bajai teherautót, amely élelmet hozott a kiéhezett fővárosnak. A sofört, *Ledényi Tibort* ismertük, így vele még aznap este hazatudtunk indulni. Kalocsán megálltunk, hogy megtudjuk, hogy a lányaink szabadultak-e. Miután erről megbizonyosodtunk, mindenki továbbment: a fiúk Bajára, én meg gyalog Kecelre, mert édesanyámat letartóztatásunk után oda telepítették ki.

Sajnos az események elszakítottak bennünket egymástól, mert a forradalom bukása után mindenkinek menekülnie kellett, így szétszóródtunk a nagyvilágban. Hamarosan megtudtuk egymás címét, és levelezés formájában tartottuk a kapcsolatot. Néha egyesekkel találkoztunk is. A rendszerváltás után már jöhetünk Magyarországra, így a jelentősebb évfordulókat Baján tudtuk megünnepelni.

Sajnos számunk évről évre fogy, de akik még élünk és mozogni tudunk, itt találkozunk. A többiek emlékét szívünkben őrizzük, mert egykor egy célért küzdöttünk, és szenvedtünk együtt a szabad Magyarorszáért.

Dr. Kosztolányi Károly

Svéd mozzanatok avagy a mindennapi élet itt, északon

Mintegy 350 farkas él ma Svédországban

■ Szeretnék olvasóimnak beszámolni néhány dolgról Svédországgal kapcsolatban: mi lehetséges, mi minden történik itt, mi foglalkoztatja a közvéleményt, amiről keveset tudnak az emberek vagy írnak az újságok külföldön. Egyszerű események, mindennapos történések ezek, amelyek mindig színre kerülnek, sőt, el sem tűnnek, és az évek folyamán ismétlődnek. Sokan úgy tartják, Svédország jómódú, gazdag állam, és ez igaz is, azonban megvannak a maga árny-, vagy kevésbé ismert oldalai. Az alábbiakban négy ilyen mozzanatról szólok.

Farkasok

A becslések, ellenőrzések szerint kb. 350 farkas él Svédországban, javarészt az ország középső, Norvégiához közeli területein. Természetesen máshol is találni farkasokat, falkában vagy egyedül kóborlókat, akár délen, akár északon vagy az ország keleti területein. Hogy felfrissítsék a falkát, némelykor be is telepítettek állatokat, pl. állatkerti farkasokat, de olykor be is vándorolnak, északon Finnországból, egyes feltevések szerint akár még Oroszországból is.

Minden év január és februárban fő téma az illetékes helyeken, hogy hány farkast kell, szabad kilőni ahhoz, hogy az állomány továbbra is életképes maradjon, és mindenki elégedett legyen. A farkasok számát, a falkák nagyságát az engedélyezett kilövésével szabályozzák. Az illetékes megyei hatóságok és vadásztársaságok javaslatát a földtulajdonosok, a gazdálkodók, az állattartók rendszerint azonnal ellenzik. Ha az egyik fél pl. 20 farkast akar kilövetni, azt a másik fél kevésnek tartja, és legalább a kétszeresét követeli. Ezzel már-

is létrejön a konfliktus. Az állattartók és a gazdák is lelőhetik a farkasokat, ha azok megtámadják vagy veszélyeztetik az állatokat. Fontos ennél a kérdésnél, hogy az elejtett állatokért – juhokért vagy más háziállatért – az állam legtöbbször fedezi az előre megállapított díjat, költségeket. Ennek ellenére ádáz ellenségei a farkasoknak.

Hogy sok vagy kevés farkas él-e Svédországban? Összehasonlításképpen: Norvégiában, Finnországban kevesebb a farkas, mint Svédországban. Lengyelország területileg kisebb, mint Svédország mégis kb. 700 farkas él ott a becslések szerint. A balti államok is sokkal kisebbek területileg, Észtországban mégis kb. 500, Lettországon kb. 750, Litvániában pedig kb. 600 farkas van a jelenlegi adatok szerint. Az összesítések alapján Európában Spanyolországban él a legtöbb, kb. 2500.

Észak-atlanti Szövetség – NATO

Már az ötvenes években, Tage Erlander miniszterelnök idejében szóba került a NATO-hoz való csatlakozás kérdése, és nagy titoktartás közepette folytak is a tárgyalások. Őt Olof Palme szintén szocialdemokrata miniszterelnök követte, aki még nagyobb titokban folytatta ezeket a tárgyalásokat, tagadva mindent és mindenkinek, pártoknak, hivataloknak, személyeknek egyaránt. Most, hatvan év után még mindig megoldatlan ez a kérdés. Ma ott tartunk, hogy a NATO szívesen látná Svédországot tagjai között, a kormány azonban még mindig kívár, fél az elköteleződéstől, félti évszázados függetlenségét, illetve a mögé menekül. A NATO már felvázolt egy előzetes csatlakozási tervezetet a svéd kormánynak, hogy elősegítse a döntést. A parlament még nem tárgyalta a tervezetet, de ha napirendre is kerülne, nem fogja elfogadni, mert a baloldali pártok ellenzik a csatlakozást. Sőt, Margot Wallström külügyminiszter asszony olyan kijelentést is tett: nem lesz NATO-tagság, csak egyedi megegyezés a kölcsönös segítségéről veszély esetén. A nemzetbiztonsági politikai helyzet Svédország közelében – mondhatni, itt, északon – igen megváltozott az utóbbi időben. Az agresszív orosz politikát, a provokáló fellépéseket levegőben és tengeren a svédek veszélyként fogják fel, tehát segítségre, szövetségesre volna szükség. Egyéb – politikai és gazdasági okok – is szinte szükségessé teszik, követelik, hogy Svédország csatlakozzon a NATO-hoz. A kérdés csupán az, hány évtizedre van még szükség, hogy megszülessen a döntés.

A rénszarvasokkal főleg a lappok foglalkoznak

Az alkoholárusítás kizárólagos helye, az állami üzletlánc

Őslakosság, lappok

Érdekes, hogy mindmáig bizonyos ellentét érzékelhető a magukat svédnek nevezők és az őslakosság, a lappok között. Pedig a lappok is svéddek, illetve ők lappok és svéddek, ahogyan tartják magukról. Ezek az emberek főként északon élnek, és rénszarvas- (iramszarvas-) tenyésztéssel foglalkoznak. Egyes családok akár 500, 1000 vagy még ennél is több állattal rendelkeznek, ami a megélhetésüket biztosíthatja. Nyáron fenn a hegyekben, télen a völgyekben legeltetik a csordát. A nagy csordákat ma már helikopterekkel terelik egyik helyről a másikra. Aztán ezekből a tereltetésekből származnak az ellentétek, a viták, amikor esetleg mások területén terelik, legeltetik a csordájukat. Az ilyen perpatvar sokszor a bíróságon folytatódik vagy ér véget. A fő ok, hogy a lappok magukénak tekintik ezeket az északi területeket, és nem akarják elismerni

az állam vagy más tulajdonos jogát. Azt tartják, ez apáik területe a kezdetektől fogva. Nemrég is volt egy területi per, amelyet egy lapp nyert meg. A másik fél, a városi tanács sérelmezte a bíróság döntését, és azonnal fellebbezett, így elindult egy újabb folyamat, amely ki tudja, mikor és hogyan végződik majd.

Nemrég érkezett egy felszólítás az Európai Unió Emberi Jogi Bizottságától, amelyben kritizálták a svéd kormányt, hogy keveset tesz a lappok egyenjogúságának érdekében, és még nem fogadta el az északi lappok konvencióját sem. Lappok élnek még észak Norvégiában és Finnországban is, ahol az ellentétek nem olyan kiélezettek, mint Svédországban.

Alkohol északon

A szesztilalmat Svédországban 1956-ban, a magyar forradalom idején törölték el. Addig csak bizonyos havi mennyiséget lehetett vásárolni. Ettől kezdve az állam üzletláncot hozott létre *Systembolaget* névvel, hogy mindenféle alkoholos italt – sör, bor, likőr, pálinka, pezsgő – ugyanazon a helyen, tetszés szerinti mennyiségben és egységes áron lehessen megvásárolni. Vagyis az áru Malmöben (délen) és Kirunában (északon) is ugyanannyiba került. Kezdetben az üzleti elárúsító igazoltathatta is a vásárlót, ha túl fiatalnak vélte, vagy a visel-

kedése valamelyest kirívónak tűnt. Ez még ma is megtörténhet, mivel a korhatár 18 év, és előfordulhat furcsa viselkedés is vásárlás közben.

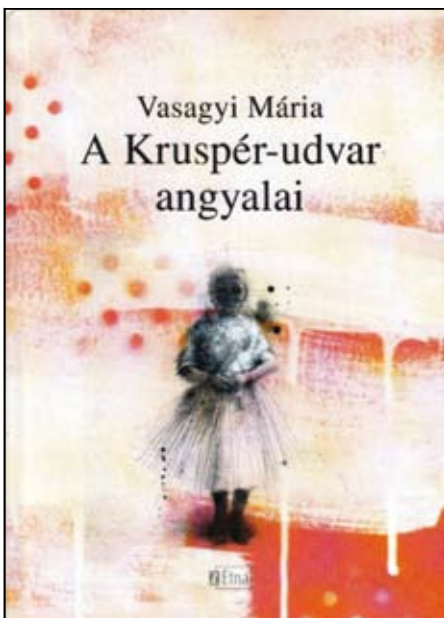
Kezdetben mókás esetek játszódtak le az üzletek előtt és környékén: sorbanállás, iszákosság, csoportosulás. Újdonság, szabadság és megelégedés, hogy idáig jutottunk a nagylelkű kormány lévén. Mindez azért, mert kezdetben nagyon kevés volt az üzletek száma. Később, amikor az illetékesek látták, hogy milyen jó üzlet ez az italárusítás, sok-sok üzletet nyitottak még, és folyt, ömlött az ital, mert volt pénz vásárlásra. Idővel az államnak nagy bevétele lett ebből, és ha kellett egy kis pénz, megemelték az árakat, hogy legyen bevétel, vagy kissé mérsékeljék az iszákosságot. Így működött az állami monopólium.

Hamarosan kialakult két tábor: az alkoholt elutasító abszolutista, valamint az alkoholfogyasztóké. Klubok, egyesületek alakultak mindkét oldalon, és adáz harc kezdődött. Még a szakszervezetek körében és a taxisoknál is hasonlóan megosztó volt a helyzet. Ma úgy néz ki, hogy az egyik oldal óv mindenkit az alkoholfogyasztástól, károsnak tartja az alkoholt. Tudományos munkák révén – professzorok, kutatók segítségével – bizonyítják az alkohol romboló hatását az emberre, annak egészségére. Közéleti személyek, újságok is támogatják ezt a mozgalmat az egészséges életmód, a mértékletes fogyasztás érdekében.

Íme, egy kis helyzetkép a mai jómódú Svédországról. 1957 óta élek Svédországban, megéltem jó néhány kormányváltást is, de ezek a kérdések állandóan jelen vannak.

Pap Iván
nyug.gm.

„...egy kis változást hoztam létre a dolgokban”

■ Az előző három prózakötetéhez (*Silentium album, Pokolkerék, Fabella Domi*) hasonlóan *Vasagyi Mária* mostani könyve is helyhez kötött, van saját topográfija és vízrajza, sőt, a korábbi szövegekből visszaköszönő szereplői: a család. Az elbeszélőhöz köthető önéletrajzi szálak behálózzák a Bácskát, de mindenekelőtt Zombort, azon belül is a Kruspér-ház (ma a Történelmi Levéltár épülete) mögötti udvarba vezetnek, ahol képzőművészek műtermei sorakoznak.

A képzőművészet (a zene, a helyek, vizek, különös történetek mellett) kiemelt helyet kap a különös, archaikus elemekkel, idegen nyelvű, főként latin, jiddis, német szavakkal, szövegrészekkel dúsított nyelven elbeszélte szövegekben. A képzőművészet a kreáció, a teremtés, egyben a végtelenség szinonimája az elbeszélésekben. A *Rajzóra a Falcione-*

házban című elbeszélésben élesen elkülöníti a tősgyökeres művészetet a mesterséggé silányított tehetségtől. Az elbeszélésben egyetlen mondat említi a ház egykori tulajdonosának, Falcione Sándornak az emlékét. (Ő adományozta Zombornak a mezőgazdasági iskolát, vele 200 hold földet, az 1944/45-ös partizán megtorlás során a jötevőt elevenen megnyújták.)

A látszólag kedélyes, angyali magasságból szemlélt történetek felszíne alatt folyamatosan jelen van annak tudata, hogy félelem és kín hatja át egész életünket. Nem egyszerű halálfélelem, hanem a világra vetettség, a kiszolgáltatottság személyes és kollektív ösfélelme. A *VID* című elbeszélésben egy szobrász a kommunista párt közbenjárásával hozzájut egy hatalmas márványtömbhöz, azzal, hogy Josip Broz Tito lovasszobrát kell ki-

faragnia belőle. Befalaztatja magát a műtermébe, csak egy rést hagy, ahol kidobálhatja törmelékét, és amelyen beadhatják az élelmet és a vizet. A ló remekül sikerül, de a Vezér fejével gondjai vannak. Először Draža Mihajlović kivégzett csetnik vezető vonásai formálódnak vésője alatt, majd Hitler fogkefe bajusza uralkodik el a portrén, ezt követően Napóleon jellegzetes hajtincse kunkorodik a faragványon, ami később már Horthy fizimiskáját ábrázolja. A párt szoborbi-zottsága hiába noszogatja a mestert, a szobor csak nem akar elkészülni, hiába leskelődnek a műterem falán hagyott résen, oda csak a nevezetes zombori napóra angyala lát be. Amikor a márványfej Sztálin, Lenin és egyéb diktátorok után végre hasonlóságot mutat az Örökös Marsall vonásaival, megmutatkozik az aránytalanság, a ló túl nagy, a lovas túl kicsi, a feje meg pláne az. Eddigre a köpenyén megragadt kőportól a szobrász maga is szoborrá lesz. Vésővel és kalapáccsal szabadítja ki magát burkából, szabadulásának mintájára összezúzza a szobrot. A bizottság hiába toporog a műterem előtt hetekig. Amikor végül bejutnak, döbbenet látják, hogy a mester a messze földről hozatott márványtömböt elpocsékolta. Viszont a teremben találnak miniatűr, női aktokat ábrázoló kispasztikákat – a mester mindvégig egykori szerelmét szeretete volna megfaragni a tömbből –, ezeket a bizottságosok rejtve zsebre teszik, majd nőiknek ajándékozzák, mintha azok fényképei nyomán faragta volna nekik a mester.

Többszörösen áttételes történet, miként a legutóbbi délszláv háborúk egyikében megjelenő Jézust és elárulását, majd a bűn alóli fölszabadulást feldolgozó, *Ecce homo* című allegorikus elbeszélés, vagy a kisebbségbe szorulást és a végtelen kiszolgáltatottságot megfogalmazó *Thillioha tündérnépe*.

Az *Iratok a lombosi levéltárból* ezeknél a

szövegeknél sokkal deklaratívabb. Az 1944-es nyilas hatalomátvételt követő zsidómegsemmisítés során játszódó történet kísértetiesen hasonló sorsot beszél el, mint Zoltán Gábor *Orgia* című regénye, ám teljesen különböző eszközökkel. Az utóbbi hőse ugyan nem zsidó, viszont felesége és szeretője egyaránt az, üzemében zsidó nőket bújtat. Túléli az ügybuzgó nemzetvédők terrorját, a nyilasok munkára fogják, teherkocsijával neki kell a Dunába hordania a kivégzettek tetemét, Budapest eleste előtt pedig előbb lelki zsarolással, majd fegyverrel belekényszerítik a nemzetvédők fegyveres szárnyába, az úgynevezett légióba. Ezt is megússza, akkor viszont valaki főnyilast vél fölismerni benne, amiért természetesen lakolnia kell az új hatalom előtt. Vasagyi Mária történetének hőse egy zsidó, ráadásul kommunistagyanús orvos és családja, amely a likvidálás elől menekül a Délvidékről, Magyarország számos településén is föltűnik, így Budapest ostromakor is. Jelentős erővel körözik, számos tanú arról ismerte föl a magát asztalossegédként igazoló doktort, hogy mindenütt önzetlenül segített a bajba jutottaknak, gyógyított, kezelt és ápolt. Megússzák a körözést, hazakerülnek szülővárosukba, ahol meg a jugoszláv hatóság bebörtönzi, majd kényszer-munkát szab ki számára. A kihallgatói azon kérdésére, hogy mit csinált magyarországi bujkálása során, mindössze annyit válaszolt: gyógyítottam.

A szövegfolyamat egyetlen valós dokumentum indítja, majd kvázi-dokumentumokkal (hatósági jelentésekkel, jegyzőkönyvekkel, parancsokkal, besúgók ármánykodásával) teljeseedik az emberi nagyság és az emberi aljasság történetévé.

Vasagyi elbeszélője nyelve a már említettek mellett a szellemi néprajz elemeiből is töltkezik, ugyanakkor festői horizontokat hódít

meg különleges hasonlatai révén: „A szoba úgyszólván sötétben maradt, a kicsi, de erős égő sugarai a papírra irányultak, csakis arra, s a visszaverődő fény az arcára olyan szintet vetett, mint amilyen a babérrózsa levelének visszája a nyárvegi napestében.” (90. o.) „A szegfűs mintázatú fehér damaszt a ragyogást az arcokra visszaverte, minek folytán nyaktól szemig fehér volt mind, a haj és a homlok viszont a leveleken átszűrődő kora délutáni fénytől zöld színt kapott, mely alatt a szemüreg mint lőszbe vajt gádor sötétlett, mélyén láthatatlan világ derengett.” (40.)

Írói módszerének lényege egyik elbeszélője révén érthető meg legkönnyebben. A kislány vak nagynénije egy cipősdobozt talál a nagyapa ágya alatt, és rejtegetett családi titkokat sejt bennük. A kislány az üres dozból mintha dokumentumokat, fotókat emelne ki, egymás után sorolja a családtól elhalott történeteket: „... elsősorban sohase látott dolgokkal, sohase hallott eseményekkel iparkodtam világot teremteni a vak szemek mögé, elegyítve a családban elejtett szavakból fölsejlőt a lehetséges végtelenéből kiemelt esetlegessel, így ötvöződött a valótlanból való – ahogy Iván szokta volt mondani: vanitatum verum –, amit a tényleges létben elnyelt a sorsszerűség ingovány. [...] Nem emlékszem pontosan, miként hangzottak azok a történetek, a dozból bozsongó, a kitalált családi levéltárból eredő mesék, vagyis nem létező adatok kiegészítői, adalékok egy másik, meg nem élt életből. Mint ahogyan később, a jelen megélésekor is cselekedtem, minorem rerum commutationem efficerunt, egy kis változást hoztam létre a dolgokban.” (Vasagyi Mária: *A Kruspér-udvar angyalai. zEtna, Zenta, 2016, 150 oldal*)

Fekete J. József

Minden kedves
olvasónknak
áldott, békés
ünnepeket kíván a

Bajai Honpolgár szerkesztősége

AJÁNDÉKOZZON BAJAI HONPOLGÁR-ELŐFIZETÉST!

Nincs ötlete karácsonyi ajándékra?

Lepje meg barátait Honpolgár-előfizetéssel!

*Gondoljon messzire szakadt barátaira, rokonaira, ismerőseire!
A Bajai Honpolgár az igazi lokálpatrióták lapja. Öntudatos bajai polgároknak melegen ajánlott, a környékünkötől messze élő, de régióinkhoz kötődő kultúrembereknek pedig ideális ajándék lehet.*

*A részletekről érdeklődjön terjesztőnknel a
79/322 600-as telefonszámon!*

*Rendelje meg most, hogy jövőre az egész évben élvezhesse,
és idejében hozzájusson!*

Az öntudatos honpolgárok mind ezt olvassák!

Márton Áron bérmalta

■ Erdély vértanú püspöke, **MÁRTON ÁRON (1896-1980)** születésének 120. évfordulója alkalmából a nemzetpolitikai államtitkárság emlékévet hirdetett azzal a céllal, hogy minél szélesebb körben megismertesse a nagy formátumú egyházi személyiség példaértékű életútját. Nem csak Magyarországon és Erdélyben, hanem a világ különböző csücskeiben élő magyarok is számos esemény részesei lehettek ebből az alkalomból, többek között egy fotókból és dokumentumokból összeállított vándorkiállítás is felelevenítette Áron püspök életének jelentős állomásait. A kiállítást a városvezetés jóvoltából a bajai közönség is megtekinthette a Páduai Szent Antal templom plébániáján. A látogatók között ott volt **FÜLÖP GYULA** is, akit személyes élmények is fűznek Márton Áron püspökhöz: ő bérmalta ugyanis 1947-ben (vagy 48-ban) egy Csöb nevű kis Maros megyei zsákfaluban.

Több mint húsz éve él már Baján **Fülöp Gyula**, de sosem tudná kitörölni lelkéből az otthon, Erdélyt. A szülőváros Kolozsvárt, az iskolai éveket jelentő Marosvásárhelyt és a gyermekkort jelképező székely falucskát, Csöböt. A Küküllő mentén található, közigazgatásilag Gyulakutáéhoz tartozó falu – amint azt Gyula bácsi felidézi – annyira Isten háta mögötti település, hogy onnan tovább már út sem vezet semerre. A család eredetileg Kolozsváron élt, Gyula bácsi ott is született 1937-ben, jöttére pedig édesanyja úgy döntött: katolikus vallásra tér. – Édesanyám református hitben nevelkedett, de amikor összeházasodtak édesapámmal, megfogadta, hogy ha fiú lesz az első gyermekük, akkor áttér a római katolikus hitre. Így történt, hogy együtt bérmaltoztunk – idézi fel Gyula bácsi. A bérmaltozásra azonban várni kellett, időközben a fiúcska megkezdte elemi iskolai tanulmányait, de jöttek a háborús események, az iskolába csapatokat szállásoltak be, meg kellett szakítani a tanévet, a család pedig ekkor költözött vissza a Székelyföldre, ahonnan az édesapa származott.

A háború után sem tértek már vissza, mivel kolozsvári házukat bombatalálat érte, odalett mindenük. – Falun apukám gazdálkodni kezdett, bár a mezőgazdasági munkát nem szerette, inkább állatokat tartott: tehenet, bivalyt, juhokat. Apám szerette volna, ha otthon maradok, mert öten voltunk testvérek, elkélt a segítség. Én azonban jóeszű gyerek voltam, szerettem tanulni, gimnáziumba készültem – meséli Gyula bácsi. Akkoriban egy falusi papnak igen nagy felelőssége volt abban, hogy felismerje és tanulásra ösztönözze az arra érdemes, tehetséges gyermekeket: ezt tette **Héjja Albert** plébános is, aki a szomszéd Bodos faluból járt át Csöbre szolgálni: ő biztatta a gyermeket, hogy ne adja fel az álmait, és hittant is ő tanított neki, így jutott el az első áldozásig, majd a bérmaltozásig, amely nagy ünnepnek számított, hiszen előtte évekig nem történt ilyesmi.

– 153 ház volt a faluban, mindenki ott volt a templomban. Kijárt a tisztelet Áron püspöknek, hiszen vallásos falu volt a miénk, minden vasárnap megteltek a templom padsorai. Nem emlékszem pontosan, 1947-ben vagy 48-ban történt, tíz év körüli legényke voltam. A püspök úrról sokat akkoriban egy átlag falusi ember nem tudhatott, de arra emlékszem, hogy a faluban beszéltek, hogy már akkor is figyelte a Szekuritáté, és követte mindenhová. Csöbre is éjszaka érkezett lovasszekérrel, mesélték, hogy 12 székely legény fejszével kísérte a szomszéd falvakban. Arra emlékszem, hogy nagyon komoly és tekintélyt parancsoló ember benyomását keltette bennem, és ezt azért is furcsálltam, mert a mi papunkkal közvetlen viszonyt tartottam fenn, Áron püspök pedig nem tűnt közvetlennek – mesélte Gyula bácsi. A nagy napot – mint kiderült – leginkább családi ünnepként élte meg, hiszen a sor elején bérmaltozó unokabátyja lett a bérmakeresztapja, mellette pedig édesanyja is ugyanakkor részesült a szentségben. Még az ünnepi ebédre is emlékszik, hiszen a kedvenceit kérhette aznap: egreslevest és teljes puliszkát, unokabátyjától pedig egy bárányt is kapott ajándékba. Később persze már követték a Márton Áronról szóló híradásokat, de beszélni róla még egymás közt is alig mertek.

Héjja plébános úrnak végül sikerült meggyőznie Gyula bácsi szüleit arról, hogy a gyermek érdemes a továbbtanulásra, így megkezdhette tanulmányait Marosvásárhelyen a Bolyai Gimnáziumban, majd a tanügyi reform miatt némi kitérő következett, végül gépipari technikumban érettségizett 1954-ben, és mivel a szíve visszahúzta a szülővárosába, a legendás kolozsvári Renner Börnyár jogutódjaként működő Dermata üzemben helyezkedett el főgépészként. Bár felelősségteljes beosztásban dolgozott (ő felelt a börnyár és a talpgyár nedves részlegének karbantartásáért), mégis sok atrocitás érte, mivel sosem volt hajlandó belépni a pártba. Ráadásul a rendszerváltás után is azt tapasztalta, hogy

Fülöp Gyula

igazából semmi sem változott. Mégsem emiatt hagyta el végül Romániát: két gyermeke miatt hozta meg feleségével közösen a döntést. A történeteket ekképpen idézi fel. – Kolozsváron a nagyobbik fiam, aki egy kisvállalkozásban dolgozott, 1989-ben belekeveredett a forradalmi eseményekbe. A barátaim azt tanácsolták, hogy egy időre tüntessem el a gyereket szem elől, nehogy keressék. A sógorom Németországban élt, többször hívták már magukhoz, éltünk a lehetőséggel, és odaküldtük. Közben a kisebbik fiam megnősült, majd nászútra eljöttek Magyarországra, és eldöntötték, hogy itt is maradnak. Akkor a feleségemmel eldöntöttük, hogy mindent felszámolunk Kolozsváron, és átköltözünk, hogy legalább az egyik gyermekünk közelében lehessünk. Végül, hosszas utánajárást követően 1995-ben sikerült átköltözni – meséli. Életében ezek után szomorú események követték egymást: előbb feleségét, majd nagyobbik fiát veszítette el. És bár a fájdalmas események érthető módon megviselték, életét mégis igyekszik aktívan élni. Szívesen látogat haza is, hiszen számos barátja és rokona várja Kolozsvárra.

A Márton Áron életét felidéző emlékkiállításán pedig – mint mondja – érdekes jelenségre lett figyelmes: az egyik fotón mintha édesanyját vélte volna felfedezni. – Ha a családból bárkinek megmutatnám azt a fotót, bizonyosan azt mondanák, hogy az a fejkendős asszony az anyám. Tudom ugyan, hogy ez nem lehetséges, mivel édesanyámnak a kép készültének időpontjában sokkal fiatalabbnak kellett lennie, ez a momentum mégis nagyon megfogott.

Sándor Boglárka

Hazugságok és képmutatás vég nélkül

A Bajai Fiatalok Színházának bemutatója

■ „Ez a vége?!” - kérdezi az egyik énekes szereplő másfél óra elteltével, amikor az *Ostrom alatt* c. vígdráma cselekménye befejeződik. E provokatív kérdést ugyan követi még egy látványos táncos/ balettes betét a darabban addig csak rövid időre feltűnő Göbl Gabriella jóvoltából, hogy ennek lezárásaként középső ujjait felmutatva intsen be főnökének/ nagybátyjának (?), a közönségnek (?) vagy az emberi sorsokkal játszadozó hazug világnak (?), netán az őt származása miatt immár hiába üldözőknek (?). Ezt követően viszont a nézők többsége kérdezte ugyanezt önmagától, mert a Kultúrpalota fényeinek felkapcsolása után szinte senkinek sem akaródzott felállni, mint ha arra számított volna, hogy vár még rá egy felvonás vagy legalább valami csavaros fordulat, de lehet, hogy át kellett gondolnia, mit is látott.

Persze nincs mit csodálkoznunk ezen a nézői elváráson; a hagyományos színházban megszoktuk, hogy ha egy vígjáték tele is van félreértésekkel, eleinte nehezen érthető utalásokkal, az előadás végére azonban a helyükre kerülnek a dolgok. Világossá válik, mi miért történt, és a szerző hogyan vezetett bennünket tévútra az orrunknál fogva. *Tóth-Kiss Hajni* és *Kárpáti Jónatán* darabja azonban nem ezt az utat járja: a miértekre a válaszok (vagy inkább sejtések) csak a néző fejében szülehetnek meg, a darab fő rejtélye (hogy ti. milyen „magasabb célból” utazik a vállalat igazgatója Svájcba addig takarítónőnek álcázott unokahúgával) a végén sem oldódik meg. Persze a szó hagyományos értelmében ennek a darabnak „vége” sincs, hiszen a cselekmény igazából nem zárul le, csak befejezik az elbeszélést. De a darab ettől függetlenül is tele van – szándékos vagy ösztönös – elhallgatásokkal, (ön)hazugságokkal, csúsztatásokkal, amelyek éppúgy özönlenek a világ háborúba sodródását bagatellizáló rádióból, mint a szereplők dialógusaiból és az azokat megszakító énekes betétekből is. A vígdrámajelleget elsősorban a helyzetkomikumból adódó csetlés-botlások, aktuális, 21. századi kiszólások biztosítják, a nyelvi és jellemkomikum jóval kisebb szerepet kap.

Az előadás szándékai szerint afféle Gesamtkunstwerk-ként egyszerre több érzékre akar hatni, hiszen a dialógusokat és monológokat a brechti songokra emlékeztető énekes betétek, félreérthető „árnyjáték”, hangi effektusok és a képmutatás techni-

kája egészíti ki, sokkal összetettebb hatást gyakorolva a publikumra. A történetbe ékelődő, *Szarvas Panni* és *Terray Orsolya* által énekelt dalok helyenként erősítik, máskor árnyalják a cselekményt, bár ezt behatárolja, hogy egyes nóták francia nyelven hangzanak el. Aligha kérdéses, hogy mindkét énekes kiválóan teszi a dolgát, mégis olykor az az érzésem, hogy a kevesebb több lett volna belőlük: túl sokszor szakítják meg a játékot, és így a mellékszereplők még kevesebb lehetőséget kapnak a kibontakozásra. Másrészt nem jó, ha azt érezzük, hogy némi színpadi történést szakít meg egy sanzonestet, ha egyszer színdarabra váltottunk jegyet.

Az 1939-ben játszódó darab központi figurája az igazgatójába reménytelenül szerelmes, a nagyanyjától örökölt régi erkölcsök és szerelmi/ erotikus vágyai között öröklődő vénkisasszony titkárnő, *Edit* (*Gáspár-Sipos Katalin*), aki elől a nagy titkok éppúgy zárva maradnak, mint a cselekmény nagy részét az ő nézőpontjából szemlélő néző számára. Játéka annyira hiteles, hogy még a valóságban egészségesen gömbölyödő pocakja ellenére is elhisszük a figurának, hogy olyan aggszűz, aki a férfiak gyengéd ölelését is csak hírből ismeri. Valamennyi szereplő közül neki kell a legváltozatosabb érzelmi skálán játszania. Szövegei mellett nagy szerep jut a gesztusainak is, és ezekre akkor is érdemes figyelni, ha épp a két részre osztott játéktér másik felében történik

valami. A kissé esetlen udvarló, ám az „összszeszkesküvésbe” beavatott Sándor szerepe jól áll *Farády Lászlónak*, akinek elég sok lehetősége van apró gesztusokkal hitelesebbé tenni figuráját, ezt a szerzői szándék szerint is tisztességes, ámde kissé színtelen-szagtalan férfiút, aki iránt persze minden józan belátás ellenére is nehéz szerelemre lobbanni. Az igazgatót játszó, de zongoristaként is feltűnő *Kerényi Ádám* epekedő titkárnőjével szemben a rideg távolságtartást jól imitálja, de a minden női tekintetet magához vonzó sármőr alakját nem tudja ilyen hitelesen tolmácsolni. Helyenként a szövegét is nehéz érteni, de főleg azzal marad adós, hogy a mondataiban rejlő kétértelműséget, iróniát is érzékeltesse. (Különösen erős a kontraszt a belső hangként időnként a cselekménybe „beleszóló” nagymama szöveggel szemben, ezt ugyanis az Operettszínház művésze, *Oszvald Marika* hangján halljuk, és ez egyszerűen más szint.) Az Anna szerepét játszó *Göbl Gabriella* igazán csak a végső táncos betétben mutathatja meg önmagát, addig csak szépnek kell lennie, sokat beszélnek róla, irányítják, feláldozzák, fel-, talán ki is használják, irigykednek rá, a cselekményben betöltött szerepét azonban megint csak sejtteni lehet. (Megszabadulását jelző, az addigi cselekményből nem is közvetkező utolsó gesztusa nekem indokolatlanul provokatív; ha a darab fricskázza is klasszikus színházat, fel nem borítja annak eszköztárát.)

Edit (Sipos Kata) ezúttal épp *Sándor* (Farády László) ostroma alatt

Az előadás záró gesztusa (Göbl Gabriella): vajon ki a címzett?

Mindezek alapján elmondható, hogy a viszonylag puritán díszletek (egy irodabelső, egy köztéri pad és lámpa) és a közönség közé ékelődő játéktér ellenére élvezetes

előadás született. Igaz, ez elsősorban nem a darab örökérvényű mondanivalójának, nehezen felfedezhető tanulságának köszönhető, hanem inkább a színpadi megvalósítás-

nak. Bár a történet meghatározott történelmi korszakban játszódik, ennek csak másodlagos jelentősége van: az elhallgatások, a képmutatás a szó szoros és átvitt értelmében, a ragaszkodás a magunkban hordozott értékekhez vagy azok feladásának dilemmája a mai világban éppúgy érvényesek lehetnek, mint sorsfordító időszakokban. Az előadás az alkotói szándék szerint is olyan, mint egy rejtvény, amelynek számos megfejtése lehetséges, de ehhez nagy figyelemre és asszociációs készségre van szükség, enélkül a vígdráma igazi „kemény diónak” bizonyul. A „házi” szerzők darabjának ősbemutatója e sorok írójának ugyan nem hozott katarzist, de a színpadi kínálat változatosabbá tételéért, egy újfajta megközelítésért, a járatlan utak kipróbálásáért mindenképp elismerés illeti a társulatot. (Tóth-Kiss Hajni – Kárpáti Jonatán: *Ostrom alatt. Rendezte: Tóth-Kiss Hajni. Bácskai Kultúrpalota, 2016. november 18.*)

Mayer János

'56 helyi emlékezete

■ Az 1956-os forradalom és szabadságharc 60. évfordulója számos pályázati lehetőséget kínált az akkori események megörökítésére, méltó módon történő megünneplésére, így új kiadványok megjelentetésére is tisztes pénzösszeg állt rendelkezésre. A *Jobb Bajáért Egyesület* kezdeményezését,

hogyan városunk könyv kiadásával is tiszteljen a hősök és áldozatok emléke előtt, mindenképpen csak üdvözölni lehet, hiszen *Gergely Ferenc* átfogó monográfiája (*Baja, 1956*) lassan két évtizede jelent meg, és az azóta eltelt időben számos történelmi kutatás, kordokumentum és visszaemlékezés vált hozzáférhetővé. A most megjelent kiadvány azonban nem új feldolgozás, hanem elsősorban oktatási célokra szánt *dokumentumgyűjtemény*, amelynek természetesen ugyancsak lehet létjogosultsága, hiszen a forradalom történetének nemcsak a történészek interpretációja, hanem a résztvevők és szemtanúk elbeszélése alapján is lehet érvényes tanulságos olvasata – különösen, ha az anyagokat értő kézzel és körültekintéssel válogatják össze. Ez a kötet ezen elvárásoknak csak részben képes megfelelni, és szinte minden oldalán érződik, hogy rohamtempóban készült, hogy az évforduló rendezvényeken be lehessen mutatni.

Mindjárt a cím (és különösen a belső borítón szereplő alcím) félrevezető lehet, hiszen a kötet szerkezetében sem követi a forradalmi események időrendjét, és – sajnos – nem ad releváns választ arra az egyik fejezetcímbe feltett kérdésre sem, hogy mi is történt 60 éve Baján. A kötetbe jórészt korábban már publikált, de szélesebb körben

nem ismert dokumentumokat gyűjtöttek össze, bár arról semmilyen szerkesztői előszó nem tájékoztat, hogy miért éppen ezek szerepelnek a kötetben, melyek voltak a válogatás szempontjai, és más anyagok miért maradtak ki. A forrásközlések mellett szerepel három tanulmány is a kötetet szerkesztőként jegyző *Fábián Borbála* és *Sarlós István* tollából, de mindhárom olvasva hiányérzet támad az olvasóban. A forradalom előzményeit tárgyaló tanulmányban például szó sem esik az országos hírű bajai kommunistaellenes összeesküvésről (pedig erről – lapunkban is – számos írás jelent már meg), de ha valaki csak ezt az írást olvassa, könnyen hiheti azt, hogy a forradalom kitöréséhez vezető elégedetlenség okai kizárólag néhány külsőség megváltozásában keresendők. Nem mintha nem lennének érdekesek az utcanévek változásairól, az 1950-es évek iparáról és kereskedelméről vagy épp a vallásgyakorlásról szóló fejtegetések, de ezek a forradalom előtörténetéhez csak nagyon áttételes módon kapcsolódnak, míg a sztálinista/rákossista diktatúra helyi megjelenéséről alig kapunk információkat. De legalább ennyire felszínes és érzelmentes a forradalmi napok kronologikus bemutatása. (Már csak *1956 kézikönyvének* Bács-Kiskun megyére vonat-

kozó közléseinek felhasználásával is több adathoz lehetett volna jutni.) A megtorlásra vonatkozó tanulmány pedig több szempontból is hiányos, még a közölt, vonatkozó dokumentummal együtt is. Hiányzik belőle például annak a *Bobek Károlynak* a neve, akit – egyetlen bajaiként – 1957-ben halálra ítélték. Őt ugyan sokan – talán nem is alaptalanul – köztörvényes bűnözőnek tekintették, azt azonban nem lehet vitatni, hogy a forradalmi eseményekkel összefüggésben végezték ki. (Társaival fegyveresen megtámadták a bajai rendőrséget, hogy az ott szerintük fogva tartott fiatalokat kiszabadítsák, és az így keletkezett tüzpárbajban egy rendőr életét vesztette.) A „diszszidáló” tanárok és diákok számára vonatkozó – levéltári forrásból származó – adat is kétségeket ébreszt, hiszen az itt közölt 28 középiskolás távozó nagy részét egymagában kiteszi a III. Béla Gimnázium jelentős létszámban külföldre menekülő osztálya, amelynek sorsát önálló kiadvány is megörökítette. (*Hazádnak rendületlenül. A bajai III. Béla Gimnázium 1956-ban menekülésre kényszerült diákjainak visszaemlékezéseiből. Szerk.: Kőszegvári József, Bp. 1996.*) Ám ez a kordokumentumnak számító könyvecske nem szerepel az irodalomjegyzékben sem.

A közölt dokumentumok között kétségtelenül vannak értékes anyagok is, pl. a forradalom alatt polgármesterré emelt orvos, *Vágvölgyi Ferenc* visszaemlékezései, az eseményeket diákként átélő *Török István* – eredetileg lapunkban megjelent – leírása a forradalom napjairól, vagy akár *Maróczky Géza* elbeszélte emlékei is –, csakhogy ezek az anyagok is komolyabb szöveggondozást igényeltek volna. Egyrészt bizonyos részek elhagyásával el lehetett volna kerülni a kötetben előforduló ismétléseket, másrészt néhány – az emlékezet hiányosságából, félrehallásból vagy tévedésből adódó pontatlanságot ki lehetett volna igazítani. (Pl. nem lett volna *Uszta Gyula* tábornokból Puszta Gyula.) A mai olvasónak egyébként sem kell már a korszak minden szereplőjét ismernie, de célszerű lett volna legalább a gyakran előforduló fontos szereplőket egy-egy lábjegyzetben bemutatni. Ugyanez szükséges lett volna a közölt írások szerzőinek és a ma már magyarázatra szoruló korjellemező fogalmak esetében is. Van némi hiányérzetünk amiatt is, hogy a közelmúltban – akár önálló magánkiadásban, de lapunkban is – számos olyan 1956-os személyes visszaemlékezés jelent meg, amelyeknek egyes kiemelt részei árnyalhatták volna mind a helyi eseménytörténetről, mind a megtorlásról vagy épp sokak emig-

rálásáról kialakított képet, némely valóban fontos eseményt (pl. a Petőfi Kör megalakulását) érdemes lett volna több személyes nézőpontból is bemutatni. (Ennek kapcsán talán a Kör országos titkáranak, a bajai *Tánczos Gábornak* a nevét is meg lehetett volna említeni, ám a Nagy Imre-perben elítélt reformkommunista politikussal a kötetben nem találkozunk.)

A közölt levéltári dokumentumok jórészt tanácsulések jegyzőkönyvei, amelyek a korszak elmélyült kutatói számára rejthetnek ugyan izgalmakat, de a kor történetével még csak ismerkedő fiatalok számára magyarázó jegyzetek nélkül igencsak áttekinthetetlenek. A korabeli sajtóból származó szemelvények a *Petőfi Népe* és a *Bácskai Hírek* anyagaira támaszkodnak, pedig itt érdemes lett volna az országos sajtó Bajára vonatkozó anyagaiból is mazsoláznia – ehhez elég lett volna az *1956 sajtója* (Magyar Krónika, Bp. 1989), az *1956 vidéki sajtója* (Bp., 1996) és *A forradalom hangja* (Századvég, Bp. 1989) c. kiadványokat áttekinteni, ui. ezekben elég sok bajai vonatkozású hírt is közölnek.

Már az eddigiekből is látszik, hogy a felhasznált irodalom listája meglehetősen hiányos, pedig 1956 (országos és helyi) történetének ma már rendkívül bőséges szakirodalma van. Persze egy ilyen kiadványnak nem is kell a teljességre törekednie, ám innen alpművek hiányoznak. De a kiadvány egyéb gyermekbetegségeivel is küzd: a legtöbb közölt képhez nem tartozik aláírás, egyes hivatkozások, forrásmegjelölések helye nem szerencsés, a címek és alcímek gyakran egybeolvadnak; sokszor nem is világos, mi a szerkesztő címadása, és mi az idézett dokumentumok szerzőjéé. Mindezekből az látszik, hogy a kéziratra egy alapos áttekintés még mindenképpen ráfért volna, mielőtt nyomdába kerül.

További problémákat vet fel a kötet nehézkes nyelvezete és következtelen, helyenként bántó hibákat tartalmazó helyesírása. Az valahol érthető, hogy egyes tulajdonnevek, dátumok a közölt dokumentumokban olykor hibásan vagy következtelenül szerepelnek, ám ez nem menti fel a szerkesztőt a javítás kötelezettsége alól. (Másképp fiataloknak szánt könyvtől elvárható, hogy a várostörténet olyan alakjainak, mint pl. *Bernhart Sándornak* vagy *Bérci Lászlónak* a neve helyesen szerepeljen benne.) Furcsa, hogy a címlapon nem szerepel a kiadó neve, nem derül ki, kinek az alkotása az egyébként izlées könyvborító grafikája, és hogy például az anyag melyik nyomdában készült.

Összegezve: jó, hogy született egy bajai 56-os dokumentumkötet, ám ahhoz, hogy a nemes szándékból valóban időtálló, oktatásban is jól használható munka születne, mind az anyaggyűjtésre, mind a szerkesztésre sokkal több időt és nagyobb figyelmet kellett volna fordítani. (*1956-os forradalom Baján. Az októberi Szabadság emlékműve Baján. Szerkesztette: Fábíán Borbála. Jobb Bajáért Egyesület, Baja, 2016.*)

Mayer János

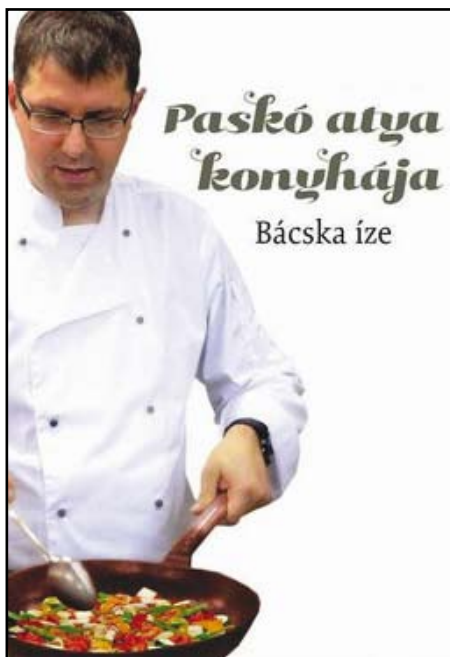
A Bajai Honpolgár Alapítvány támogatói 2016-ban

**Alsó Duna-völgyi Vízügyi Igazgatóság, Baja
Arculat Nyomda Kft.
Bajáért és Baja jövőjéért Közalapítvány
Baja Város Önkormányzata
Bajavíz Kft.
Bányai Júlia Kereskedelmi és
Vendéglátóipari Szakgimnázium és Szakközépiskola
EMEL Kft.
Ganz Elektro GTKB
JABBA Kft.
Koch Pincészet
Mogyi Kft.
Dr. Péterfi Tamás
Sümegei Borászat
Szent Rókus Kórház, Baja**

*Köszönjük mindannyiuk
támogatását!*

Legyenek támogatóink 2017-ben is!

Paskó atya jól kifőzte

■ Egy jól irányzott szakácskönyv sosem jön rosszul. Fogalmazhatnánk úgy is, hogy ez a siker egyik legbiztosabb receptje. Enni ugyanis kell, ez nem kérdés, az evéshez főzés is szükséges, főzni pedig manapság, a főzőműsorok, gasztroblogok, sőt, teljes gasztrotematikájú tévécsatornák korában már kifejezetten trendi. Ma már gyakorlatilag bármit el lehet adni, ha mellékelnek hozzá egy-két tutinak látszó receptet, ezért azon sem csodálkozhatunk, hogy a szakácskönyvírás is reneszánszát éli. Mondhatnánk azt is: ahogyan ma már boldog-boldogtalan úgy gondolja, hogy neki feltétlenül könyvet kell írnia, úgy érvényes ez a szakácskönyvekre is. Nem csak a gasztrobloggerek éreznek késztetést arra, hogy legnépszerűbb internetes receptjeiket nyomtatott formában is megjelentessék, hanem egyre több közéleti személyiség: celebek, írók, színészek is úgy érzik, hogy tudnak még újat mutatni ebben a témában. És bár telített a piac, arra mégis ritkán akad példa, hogy olyan szakácskönyvhöz jussunk, amelyet papi személy írt. Ezért is érdekes, izgalmas és újszerű a szabadkai, de jelenleg Kelebián szolgáló Paskó Csaba plébános szakácskönyve (ráadásul már a második!), amelyet országjáró turnéja keretében Baján is bemutatott, a Bácskai Kultúrpalotában. Bár a bemutató kevés számú érdeklődőt vonzott, mégis érdemes odafigyelni a kiadványra és szerzőjére.

Az utóbbi időben némileg változtak a szakácskönyvírás szabályai. Már nem elég egyszerűen csak egymás után szerkeszteni a recepteket, majd távirati stílusban fel-

sorakoztatni a hozzávalókat, és szükséztlenül ismertetni az étel elkészítésének fázisait. A mai szakácskönyvíró már nem abból indul ki, hogy a háziasszonyok eleve rendelkeznek bizonyos konyhai tudással. Sőt, a szakácskönyvek egyre kevésbé célozzák a háziasszonyokat, és leginkább azt sugallják, hogy a főzés az a fajta művészet, amelyben kis odafigyeléssel bárki otthonos lehet. Épp ezért egy mai szakácskönyv lehetőleg nagyalakú, albumszerű, sok-sok színes fotóval a hozzávalókról, zöldségekről-gyümölcsökről-fűszernövényekről-húsokról stb., a munka menetéről, a dekorációról, az elkészült mesterműről, és a receptleírások is sokkal személyesebbé váltak. Írójuk apró titkokat oszt meg, nem feltétlenül csak a konyhai műveletekről, de akár saját életéről, élményeiről is, kapcsolódjanak azok ételekhez vagy bármi máshoz. Ezt teszi Paskó atya is, aki már csak azért is lépéselőnyben van, mert egy katolikus pap mindig is érdekes az olvasó számára. Valószínűleg nem a *Tövismadarak* Ralph atyjával kezdődött az érdeklődés, de ettől még tény, hogy a katolikus pástort, aki család nélkül, egymaga él plébániáján, mindig is övezte némi misztikum. Persze, ma már a papi személyek sem annyira távoliak. Előadásokat tartanak, női magazinoknak nyilatkoznak, fociznak, főznek. Paskó atya – akiről a könyvből kiderül, hogy papi végzettsége mellett zenetanár, karnagy és szakács is – legalábbis ez utóbbit teszi, nem is akármilyen elhivatottsággal. Könnyű neki, mondhatnánk, hiszen mindkét nagymamája kitűnően főzött (erre több receptben is találhatunk utalásokat), édesanyja pedig profi szakács, így ő maga is korán otthon érezte magát a konyhai világban. Éppen ezért nem csak ösztönösen főz, hanem a szükséges képesítéseket is megszerezte hozzá: Budapesten és Szegeden tanult, és ismerkedett különféle népek konyhájával.

Tavaly megjelent második szakácskönyve azért is érdekes számunkra, mert – amint arra a címe is utal – szűkebb hazája, a Bácska gasztrokultúráját igyekszik közelebb hozni a főzni (de legalább is enni-inni) szerető olvasóhoz. Elsősorban olyan étkekkel ismerteti meg, amelyek arra a környékre jellemzőek, ahol felnőtt és ahol jelenleg él, de előveszi gyermekkorra kedvenc receptjeit is (főként a nagymamáktól fennmaradtakat, köztük egy száz éves, különleges babtortát is), és természetesen saját személyes kedvenceit és kreációit is bemutatja. Amint leírja: plébániáján gyakori a vendéglátás, a látoga-

tóknak pedig mindig saját készítésű különlegességekkel kedveskedik. Sőt, egész rendezvényeknek is ő állítja össze (nem ritkán el is készíti, vagy az elkészítést felügyeli) a menüsorát. Úgy tűnik, igen kedvelt körete a gombóc, ez több receptben, többféle változatban is feltűnik, a bajaiak azonban alighanem megorrolnak rá, ha elolvassák saját halászlé-receptjét, amely összetevőiben ugyan a bajait idézi, a levet azonban az atya átpaszszírozza. Persze, ne vessünk rá ezért követ, hiszen bőven kárpótol a további receptekkel, amelyek között előételek, levesek, főételek és desszertek is helyet kapnak. Gondol azokra is, akik esetleg még nem annyira honosak a konyhában: számukra rögtön a könyv elején igyekszik tisztázni bizonyos eljárási alapfogalmakat, majd általános tudnivalókat is megoszt pl. húsokról, halakról, részletesen bemutatja a fűszernövényeket és azok felhasználási módjait, és ismerteti a kulturált borfogyasztás és -kóstolás alapjait is. Egyéb hasznos információkat is megoszt a borokról, ugyanis több recept esetében megnevezi az adott étkekhez illő nemes nedűt, ráadásul a környékbeli pincészetek kínálatából válogat. Az is kiderül a könyvből, hogy szerzője nemcsak főzni, hanem termelni, kertészkedni, befőzni is szeret, ezekből a receptekből is megoszt néhányat: többek között medvehagymás pesto, levendulás kajszibaracklekvár, pikáns körtecsatni is található az éléskamrájában. Ráadásul egy papnak értelemszerűen oda kell figyelnie a böjtje is, ezért ehhez kapcsolódó ételeket is ajánl.

Egészében véve rokonszenves könyv Paskó atyáé: gondosan megtervezett és kivitelezett tartalom, kedves stílusban írt szövegek, igényes fotók jellemzik. Igaz, a vajtabb fülű olvasó helyenként azt érezheti, hogy az atya kicsit nehezkesebben fogalmaz írásban, épp ezért nem kellett volna megspórolni a kiadás folyamatából egy éles szemű szerkesztőt, aki a kisebb nyelvi hibákat, egyenetlenségeket helyreterzi. Csak a forma kedvéért, hiszen ha valaki mindenképp szeretné megtudni, hogyan készül a céklakrémleves krémsajtós-pestós betéttel, a kemencében sült francia hagymalepény, a kelebiai gurulós fánk vagy a bikatóke Paskó módra, annak valószínűleg nem tűnnek fel a kifejezésbeli hibák, mégis kár, hogy rontják az összképet. Persze, ettől a könyvnek még helye van minden főzni szerető, recepteket gyűjtögető és gasztrokultúra iránt érdeklődő olvasó polcán.

Emesz Margit

December tájékán

Dadogós Pista olyan volt nekem, mint Küsmödi a kis Gergőnek. Küsmödi benyitott utcai kapunkon, és a színes téglaburkolatú hosszú folyosón árnyat adó vadszőlőfüggöny mentén felém közeledett.

Dadogva próbálta elmondani, amit akart. Én futásnak eredtem, és a sötét kamra egyik sarkába álltam, hogy ne találjon rám... A mennyezet alatt vékony csíkban utat tört magának a kint-ről jött szúrós fény. A kamrában ez volt a rejtegető világosság. Rettegve vártam, hogy Dadogós Pista benyit a kamrába. Ő soha nem bántott senkit. Ma sem tudom, honnan volt félelmem. Talán ahogy jött, és megállt, ahogy magatehetetlenségével dadogva állt és csak nézett előre, ahogy egyhelyben állt kínjával ez az ember. Ezt megfajteni akkor nem tudtam, nem is akarhattam, hanem menekültem szegény Dadogós Pista elöl.

Békéesebb volt az este, amikor a falu készült az esti elcsendesedésre, érződött a madarak mozgásában is. Ahogy lassan leszállni készült a házakra a sötét, itt-ott a fák ágai között megrezzent a falevél. A ház környéki madarak mozgolódtak, helyüket keresték a megnyugvásra. Így várták az esti beteljesedést.

Odaszólt öblös szóval az esti harang. Ott ült és adott számadást a vacsoraasztal mellett a megélt napról. Kacsaszíros kenyér ült, tornyosult lilahagymával a tányéron. Tojás élénk sárgájában virított kendermagos tyúkok káráló kapirgálása és a zölden harsogó tyúkhúr éltető gazdagsága. Sonka finom húsában barátságos illatú forrázott korpa, ami malackáink kedves eledele volt. Ahogy nőttek, már megülni hátukat nem lehetett. Amott sült krumpli héjas bundájában kínálkozott barnán, fejedelmi illatával. Forró melegét még ma is érzem tenyeremben. A diógerezdek diófaink családi kötődését mu-

tatták. Mellettük aranyárga méz kínálta magát szőlőnkből jött cirmos fahéjalma társaságában. A mama azt mondta „Mindig mindent oda kell tenni az asztalra az év nagy pillanataiból. Lásuk és értékeljük a múlt idővel, és együk ízével együtt.”

Hát így volt ma este is, amikor megszólalt a tárogató. Minden este szólt a faluhoz. Ekkor csend lett az asztal körül. Senki nem beszélt, csak hallgatta a vacsoravendéget. Szomorú hangú volt a tárogató. Hosszan, lassan fűzte a szót, méltósággal karolta a falut. Nem volt semmi elképzelésem róla. Mint tárgy, nem létezett, hanem hangja szavai íródtak lelkembe. Faluvégről jött, valahol onnan jött esténkent. Azt mesélték, hogy egy öreg szakállas hajóskapitány vetődött falunkba, és gyökeret vert minálunk. Hát ő szólaltatta meg a tárogatót, és kívánt szép estét, de már tudom, valami más is... Soha nem láttam a kapitányt, soha nem láttam a tárogatót, de ma is varázslatosak azok

Moretti Gemma

Havas gondolatok

Szombat délután, meleg szobánkban fáradt idegekkel hallgatom a csendet ...
Kinn ezüstharang, jégcsapocska csenget.
(Vagy tán a kertben gyermekek nevetnek?)
A hó alatt most kertünk álmodik:
kékegü tavaszt, fecskét, virágokat.
A szállingózó, csillámló pihékkal,
sok felejtett emlék meg-meglátogat...
Nagy jégtükrön csetlő-botló kislány,
vidám, vad hócsaták a fák alatt.
Így volt? Most érzem – a boldog szüenidő
és a gyermekkor – mily gyorsan elszaladt.
Utánanézni nincsen már időm,
az ablakon át kertünket figyelem,
ahol piros orral és nagy akarással
hóembert épít a két gyermekem.

a vacsoraesték. Látom a képeket egyre erősebben, mert örökre enyém lett így decemberben. Hát így épült adventben a várakozás minálunk. Egy egész év lapjaiban lapozgattunk, mert Isten teremtette világunkban helyén volt minden, ha helyet kerestünk a mindennapi mesékre... A miértekre a választ is megkaptam. Ebben advent erősített meg olyan erővel, ahogy gyertyái égtek hitem szelid lobogásával.

Kasza Béla

KARÁCSONYRA VÁRVA

Karácsony lesz.
Varjak csapata szállja meg szívemet.
Diót csőrözve vájnak
bele a dobbanásba.
Faggyá forralják véretem.

Karácsony lesz.
Szitálva dúdolgat a ködmönös köd.
Vizes árnyak rútsága
szédül, mocrorog bénán.
Lelkem szűk félelme zörög.

Karácsony lesz.
Álmokat rejteget a fekete tájék.
Szégyelli a december
hópihéten napjait.
Melegségnek ajtót tárnék.

Karácsony lesz.
Fenyőtlen virraszt majd széles magányom.
Harangszó jajdul lapos,
bús fények közt bolyongva.
Mély, nemléti csendre vágyom.

Emesz Margit

Karácsonyi üdvözet

Láttam lovak patáiban
a karácsonyt
ahogy napján megálltak a templom előtt
Szemükben csillagfényt láttam
pillanat volt
ami ma is
de a lovak ők elmentek
Templomban kavargó a hó
csilingelnek
álomképek
Jézus körül a Betlehem
Utak nyomán sok Betlehem
csillagjárás
a királyok
a betlehemi játékok
Nekem lovaim hozzák el
a karácsonyt
ahogy napján
ott várom a templom előtt

Védendő védtelenek: az uhu

■ Életmódjuk mellett a baglyok külseje is annyira jellegzetes, hogy más madarakkal alig téveszthetők össze: nagy és előre néző szemük között orrszerűen kiemelkedő csőrük (a tollazatból csak a kampó látszódik ki), továbbá gömbölyded fejük egyfajta „arcot” eredményezve antropomorf megjelenésűvé teszi őket. Előzőeken túl az erős termet és a lúd nagyságú test teszi a sorozatunk mostani részében bemutatandó uhut (*Bubo bubo*) más fülesbaglyokkal össze nem keverhetővé.

A madarat óriás fülesbagolynak is nevezik

Legnagyobb bagolyfajunk hossza 60-72, szárnyfesztávolsága 150-175 centiméter (a tojó a hímnél valamivel nagyobb). A madár zavarás vagy hangadás közben hosszú tollfülét felmeresztli; ha nyugodt, akkor lelapítja. Szemei nagyok és narancssárga színűek, a fehér torokfolt különösen huhogáskor látható jól. Hátán és mellén a tollazat széles sötét csíkokkal függőlegesen tarkított, a mintázat a hason már sokkal vékonyabb és ritkább, itt már uralkodó a sárgásbarna alapszín. Az uhu csőre és erős lábainak karmai fekete színűek. A fészekből kirepült fiatal madarak gömbölyded feje az első 1-2 hónapban még részben pelyhes, tollfülük ebben az időszakban alakul ki.

Állandó madarunk általában az egész évet fészkelőhelyének közelében tölti, a kóborlás a fiatal, még ivaréretlen madarakra jellemző. Az élethosszig összetartó pár korai, már ősz végén elkezdődő, de aktívabbá januárban való nászidőszakát gyakori hangjelzések kísérik. Közben több, fészkelésre alkalmas teknőt kaparnak ki biztonságot nyújtó sziklafalak fedett párkányaiban, üregeiben, amelyek gyakran a növényzet takarásában találhatóak. Ezek a fiókák árnyékolása miatt fontosak, ha a hely nyílt és napsütésnek kitett, akkor a négyhetes korukat elért utódok elmáskálnak a fészekből. Ilyenkor éjjel hangadással jelzik, merre tartózkodnak, hogy az élelmet hordó szülők megta-

lálják őket. A költés végül valamelyik korábban használt helyen történik, a fajra az éven te egyszeri költés jellemző. Az erdőben költőhelyet keresők más madarak fészkeit vagy nagyobb fák kikorhadt részeit foglalják el. A párnak általában már március elején van tojása, a tojó az első lerakása után megkezdte a kotlást, a teljes fészkelj jellemzően 3, ritkán 4-5 tojásból áll. Ennek megfelelően 34-36 napos kotlási idő múltán a fiókák sem egyszerre kelnek ki. Kezdetben a szülők melegítik, utóbb a közelből vigyázzák őket. Jelentős a mortalitás: hideg, esős időben a szülők nem tudnak elég élelmet zsákmányolni, ilyenkor leginkább az elegendő táplálékhoz nem jutó kisebb fiókák pusztulnak el. Ebből adódóan általában az utódok fele repül ki a fészekaljából (nagyjából két hónapos korban válnak röpképesé), de még közülük is sok fiatalon elpusztul áramütés, gázolás vagy más okok miatt. A zsákmány után éjszaka járó uhu (a nappalt elhúzódva, pihe-néssel tölti) prédája lehet minden, nála kisebb méretű állat. Leggyakrabban a vándorpatkány, a hörsög és a sün képezi a táplálékát, emellett képes elkapni például az emlősök közül a fiatal rókát, a macskát, a nyulat és a madarak közül akár az egerészölyvet vagy más bagolyfajokat is. Nem veti meg a rovarokat sem.

Az idomított uhu jó vadászmadár, másor csaliként nyílt területen kialakított leskunyhó előtt elhelyezett ághoz, illetve ülőkéhez kötik. Homoki-Nagy István *Gyöngyvirágtól lombhullásig* c. filmje így írja ezt le a jelenetekkel összhangban, a szöveg pontozott részein puszkalóvással megszakítva: „*A vadőr leszámol a túlszaporodott szárnyas ragadozókkal is. Ezért pelyhes kora óta házánál neveli a vadászuhut, az óriási fülesbaglyot. A vadász ismeri a természetet: tudja, a legvigyázóbb ragadozó madár is, ha napfényen lel rá, vak dühvel támadja az uhut, a gyűlölt éjjeli ellenséget. Az uhu résen áll, szinte várja az elkövetkezendőket. A fácánpusztító héja óvatosságát feledve támadásra készül. ... A karvaly sem űzi most az apró madarakat, az uhu leköti figyelmét. ... A hasznos vörös vércse bántatlanul elmehet. Fészekről tarkavarjú, a nyúlfiókák tizedelője. ... A párja riadtan menekül. ... Védett ragadozó közelít, a merész kerecsensólyom. A barna kányát is ide hozza az ösztönös bagolygyűlölet. ... Órákon át így folyik a ragadozóirtás. Pórus jár ellenségein kaján szemlét tart a vadászuhu.*”

A *Chernel István* által még buhónak nevezett madár népi elnevezései: „*nagy bago, nagy füles bago vagy bagoly*” (*Magyarország madarai különös tekintettel gazdasági jelentőségükre. Budapest, 1899. III. kötet, 438. oldal.*)

Az Euráziában elterjedt és a bagolyfélék (*Strigidae*) családjához tartozó uhu Magyarországon 1954-ben lett védett, egyúttal fokozottan védett. Mindennek dacára a hazai költőállomány az 1940-es évekbeli 60 párról az 1980-as évekre negyedére-ötödére csökkent. A Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület németországi segítséggel megkezdett uhuvédelmi programja során a következő években a potenciális élőhelyeken közel 140 uhut bocsátottak szabadon vagy helyeztek fiókaként fészekbe, emellett megkezdődött a középmezőségi légvezetékek tartóoszlopainak a szükséges részekben történő szigetelése stb., amelyek nyomán a költőállomány lassú növekedésnek indult és évtizedünk elejére mintegy 60 pár fészkelő helye vált ismertté. A madár Magyarországon elsősorban az Északi-középhegységben fészkel, megtalálható a Dunántúli-középhegységben, a Soproni- és Kőszegi-hegységben, de megjelent a Hanságban, valamint a Duna és a Körösök menti erdőkben is. A növekedést mutató hazai fészkelő állomány nagyságát 2015-ben 70-80 párba tették (<http://www.mme.hu/magyarorszagmadarai/madaradatbazis-bubbub>). A faj természetvédelmi eszmei értéke a vidékfejlesztési miniszter 100/2012. (IX. 28.) számú rendelete szerint 500 000 Ft.

Nebojszki László

BAJAI HONPOLGÁR

Baja és környéke honismereti és kulturális folyóirata
Megjelenik minden hónap első napján
ISSN 1416-4469

Főszerkesztő: Dr. Mayer János
Főmunkatárs: Dr. Nebojszki László
Olvasószerkesztő: Sándor Boglárka

A szerkesztőbizottság tagjai:
Jász Anikó, dr. Laki Ferenc, Lex Orsolya,
Sarlós István, Sipos Loránd,
Zalavári László

Lapalapító:
Újvárosi Általános Művelődési Központ

Kiadó:
Bajai Honpolgár Alapítvány
Az alapítvány számlavezető bankja:
OTP Bank Nyrt. Bajai Fiókja
Számolatszám: 11732033 20030119
Postacím: 6500 Baja, Telcs Ede u. 12.
E-mail: bajaihonpolgar@gmail.com

ELŐFIZETÉS: 06-79/322-600

Nyomdai munkák:
Arculat Nyomda Kft.

Felöl vezető: Csuvár Zoltán
Baja, Attila u. 15. Tel.: 79/428-944

A szerkesztőség a beküldött kéziratok rövidítésének és stilisztikai javításának jogát fenntartja!